

1884 I, 7.

Niet in den handel.

Present-exemplaar.

Bedenkingen tegen de grondslagen,

WAAROP HET

NEDERLANDSCH-WERKLIEDENFONDS

STEUNT,

ALSMEDE TEGEN DE

VOORGESTELDE ONDERSTEUNING VAN DIT FONDS

DOOR DE

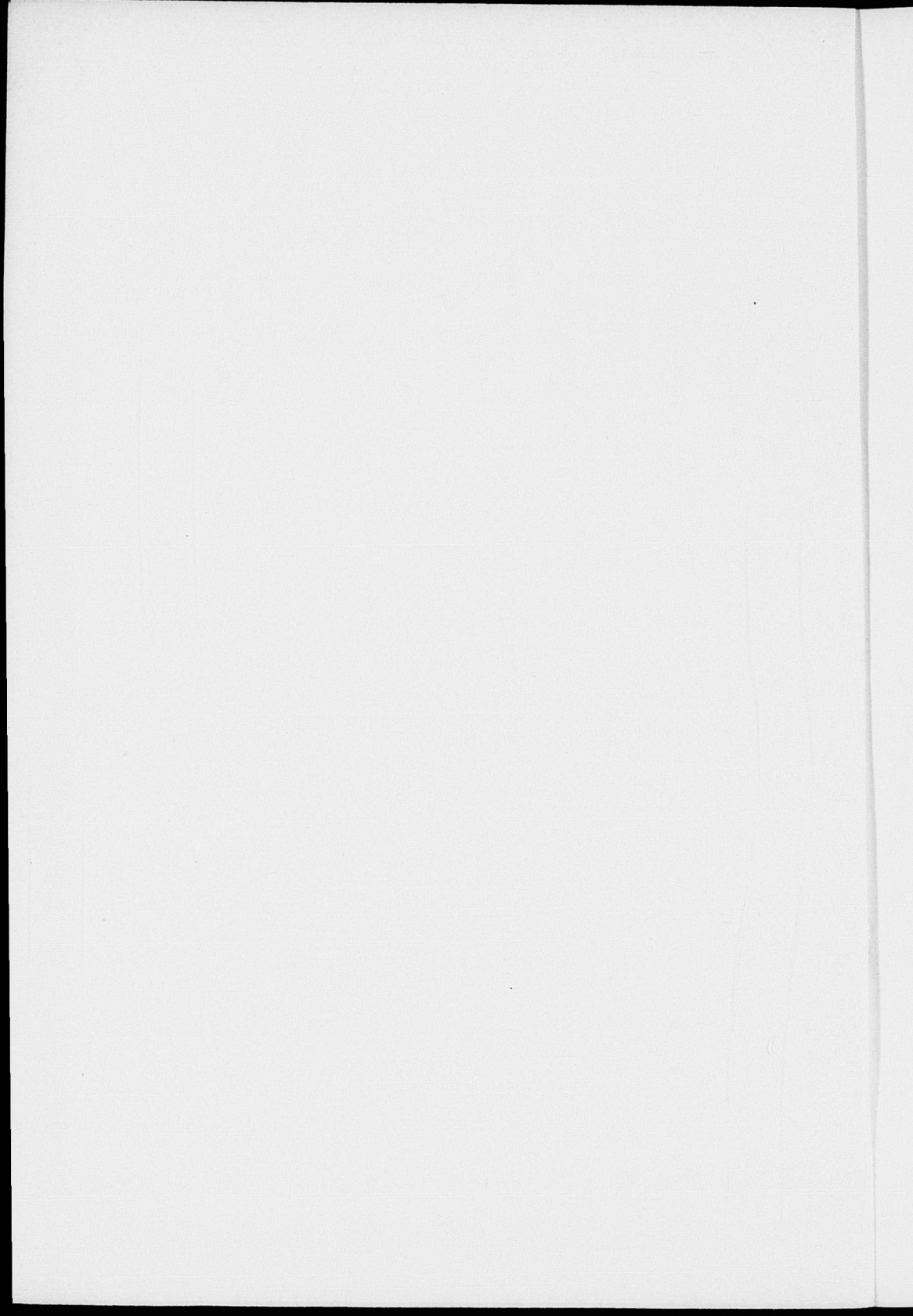
Maatschappij tot Nut van het Algemeen.

DOOR

DR. G. J. D. MOUNIER.

Tweede vermeederde en verbeterde druk.

Druk van
L. E. BOSCH & ZOON, Utrecht.

Bedenkingen tegen de grondslagen,

WAAROP HET

NEDERLANDSCH-WERKLIEDENFONDS

STEUNT,

ALSMEDE TEGEN DE

VOORGESTELDE ONDERSTEUNING VAN DIT FONDS

DOOR DE

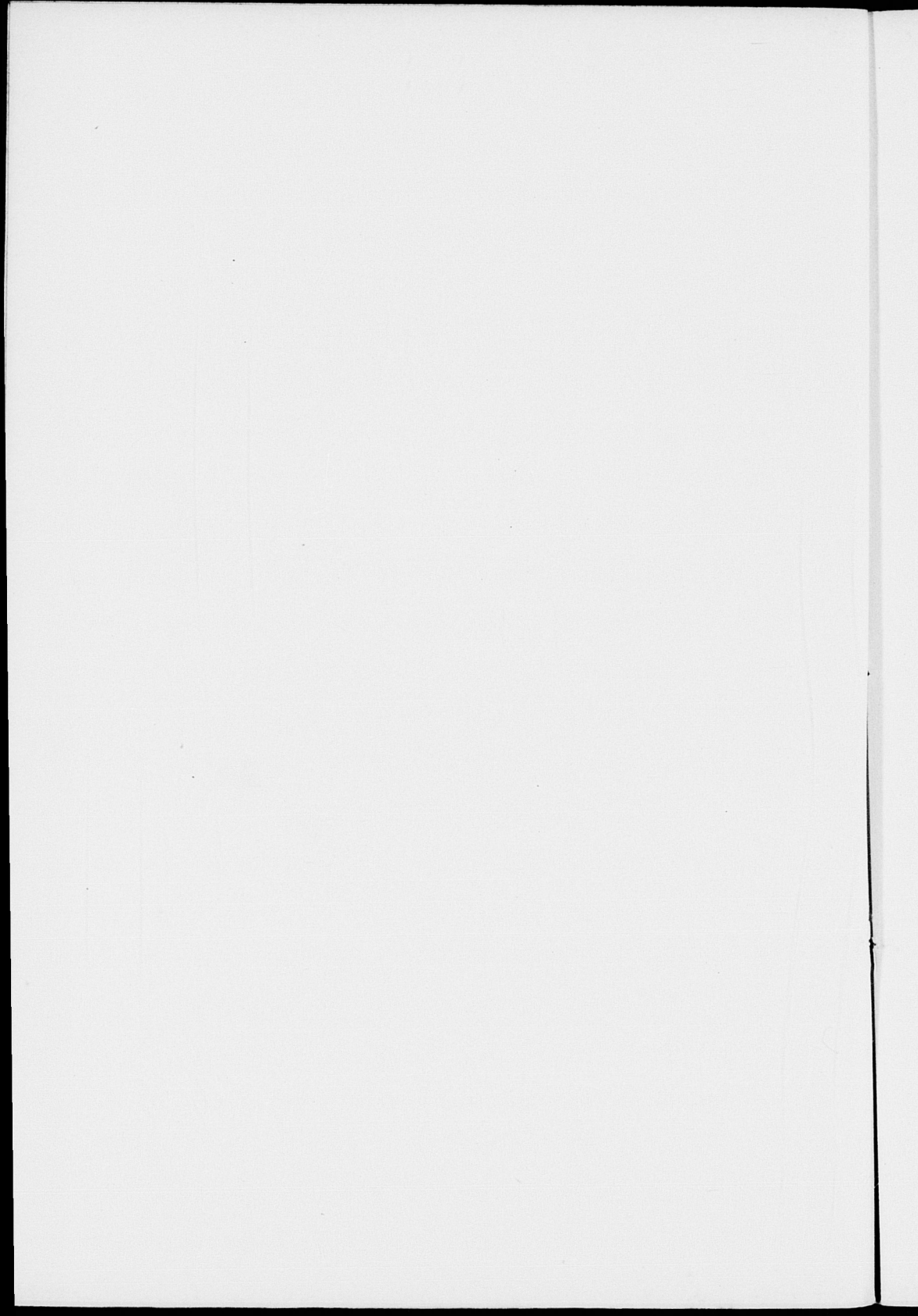
Maatschappij tot Nut van het Algemeen.

DOOR

DR. G. J. D. MOUNIER.

Tweede vermeederde en verbeterde druk.

Druk van
L. E. BOSCH & ZOON, Utrecht.

VOORREDE.

De hoogleeraar Van Pesch heeft op uitnoodiging van heeren commissarissen van het Werkliedenfonds in het Handelsblad van den 21sten Juni een stuk geschreven, ten titel voerende: „Het Nut en het Werkliedenpensioenfonds”.

In dat stuk tracht prof. Van Pesch een viertal mijner bedenkingen tegen het wetenschappelijk gedeelte der zaak, te weerleggen.

Met betrekking tot een paar ondergeschikte punten geef ik volkomen toe.

De hoogleeraar heeft mij namelijk een paar feiten medegedeeld, die mij onbekend waren gebleven, niettegenstaande ik mij bij personen, die het konden weten, verzekerd had alles, wat door dat fonds is uitgegeven, in mijn bezit te hebben.

Hierdoor is slechts één, en nog wel een zeer ondergeschikte bedenking komen te vervallen. De overige zijn van kracht gebleven.

Enkele toelichtingen schenen mij noodig o. a. ook met het oog op de beweringen van prof. Van Pesch. Men vergelijke daartoe achtereenvolgens de bladzijden 21 en 23 en leze de noten op de bladzijden 29 en 36.

Het is hier wellicht de plaats mijn verwondering te kennen te geven over het voorstel van het Hoofdbestuur van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen om te bepalen, dat de verleende subsidie niet tot pensioensverhooging mag worden aangewend.

—

Mij komt het voor, dat deze beperkende bepaling slechts een wassen neus is. Immers, naarmate er meer subsidie gegeven wordt, uitsluitend bestemd tot dekking der administratiekosten, naar die mate behoeft voor dat doel de kas, bestemd voor administratiekosten en pensioensverhooging te zamen minder aangesproken te worden. Er blijft derhalve meer voor de verhooging der pensioenen over. Gevolg is dus, dat het „Nut” feitelijk toch aan deze verhooging heeft medegewerkt.

Twee gevallen zijn slechts uitgezonderd :

- 1. dat, waarin niet genoeg bij elkaâr komt om de administratie te dekken, zoodat van de verhooging geen sprake kan zijn en men misschien zelfs tot reductie moet overgaan, en*
- 2. dat, waarbij iedereen de voorwaarde maakt, dat het geld niet tot verhooging van pensioenen mag gebruikt worden.*

In het eerste geval is de bedoelde voorwaarde natuurlijk geheel overbodig, terwijl het tweede geval eenvoudig ondenkbaar is.

Eindelijk is aan dit werkje nog een gedachtenwisseling toegevoegd, die naar aanleiding van den eersten druk, in het Algemeen Handelsblad tusschen den hoogleeraar Van Pesch en den schrijver heeft plaats gehad.

DE SCHRIJVER.

UTRECHT, 25 Juni 1884.

BEDENKINGEN tegen de grondslagen,
waarop het Nederlandsch-Werkliedenfonds
steunt, alsmede tegen de voorgestelde onder-
steuning van dit fonds door de Maatschappij
tot Nut van het Algemeen.

De bezwaren tegen het Nederlandsch-Werkliedenfonds bij mij gerezen, zijn van verschillenden aard. Voor een gedeelte berusten die bezwaren op mijn in zake levensverzekering opgedane ondervinding en betreffen in zooverre de praktijk, voor een ander gedeelte zijn zij gericht tegen de wetenschappelijke grondslagen en zijn derhalve van theoretischen aard, terwijl eindelijk zoo praktische als theoretische bezwaren bij mij gerezen zijn ten aanzien van het doel en de voorgestelde werking van de geheele onderneming, bezwaren grootendeels ontleend aan wat door verschillende zeer bevoegde schrijvers over de sociale beteekenis van inrichtingen tot verzekering, voornamelijk met het oog op het pauperisme en de juiste verhouding van arbeid en kapitaal, na een ondervinding van vele jaren is in het midden gebracht.

Deze bezwaren betreffen :

- I. De kosten van het beheer en verdere administratie.
 - II. De wetenschappelijke grondslagen.
 - a. De sterftetafel.
 - b. De geldbelegging.
 - c. De nettotarieven.
 - III. Het doel van het Werkliedenfonds.
 - a. Arbeid en Kapitaal.
 - b. Philanthropie.
 - c. Pauperisme.
-

1°. AFDEELING.

De kosten van het beheer en verdere administratie.

Wanneer het Werkliedenfonds geheel gelijk stond met een gewone verzekering-maatschappij, zouden de kosten van beheer en administratie behooren te bestaan uit de navolgende deelen :

1. Billijke salarissen voor directeur of directeuren ;
2. Idem voor commissarissen ;
3. Idem voor medische, juridische en technische adviseurs ;
4. Idem voor inspecteurs, boekhouder, klerken en verdere beambten ;
5. Extra-schrijffloonen ;
6. Bureaukosten, bestaande uit registers en boeken voor boekhouding, drukwerken, schrijfbehoeften, enz. ;
7. Gebouwen in gebruik als kantoren der maatschappij ;
8. Onderhoud en schoonhouden dier gebouwen ;
9. Billijke winsten voor aandeelhouders ;
10. Voordeelen voor agenten en boden ;
11. Reis- en verblijfkosten voor directeuren en inspecteurs ;
12. Porten van verzendingen, en
13. Onvoorziene uitgaven.

Deze verschillende, bij een gewone maatschappij, onvermijdelijke uitgaven, wensch ik achtereenvolgens te bespreken, om te zien in hoeverre daarop zou kunnen worden bezuinigd.

1. *Billijke salarissen voor directeur of directeuren.*

Een goed geordende levensverzekering-maatschappij, die werkelijk solide wil zijn, dient minstens één beter nog twee personen te hebben, die de hoofdleiding in hunne handen nemen, die als 't ware een centraal-bureau vormen, waaruit de geheele werking der maatschappij wordt overzien.

Deze personen, aan wien derhalve de directie moet worden toevertrouwd, houden het oppertoezicht over het geheele personeel, benoemen en ontslaan de verschillende agenten,

boden en verdere ondergeschikte beambten, regelen de werkzaamheden van het geheele personeel, schrijven formaliteiten voor, welke in 't belang eener goede administratie moeten worden in achtgenomen, vaardigen daartoe zoo noodig circulaires uit en stellen verschillende modelformulieren vast, die voor eenvormigheid en regelmaat in administratie wenschelijk blijken.

Voorts zorgen zij, onder het toezicht van commissarissen, en met in achtneming van de voorschriften door de maatschappij vastgesteld, voor behoorlijke geldbeleggingen en dienen derhalve, met het oog op de belangrijke geldsommen, die zij te beheeren hebben, personen te zijn van groote finantiële bekwaamheid en tevens van erkende soliditeit.

Zij dienen voorts over een uitgebreide ervaring en men- schenkennis te kunnen beschikken, toegerust te zijn met veel tact, om in allerlei voorkomende moeilijkheden met agenten, boden en verzekerden de belangen van den één zoowel als die van den ander naar den eisch van recht en billijkheid te behartigen en den bloei der maatschappij te bevorderen.

Zij doen voorstellen en geven — des gevraagd — inlichtingen, betreffende reglementswijzigingen, welke het wederkeerig belang van maatschappij en verzekerden mocht eischen.

Zij stellen borg voor hun getrouw beheer. Uit een en ander blijkt, dat bij een eenigszins groote en over het geheele land werkende maatschappij aan directeuren zeer veel is toevertrouwd, veel bekwaamheid en tact bij hen noodig is en zij een groote verantwoordelijkheid dragen. Op hen berust alzoo, als bewaarders van aanzienlijke geldsommen, dezelfde verantwoordelijkheid en werkzaamheid als op een rijksbetaalmeester en bovendien al de moeite en zorg, welk een directeur van de rijkspostspaarbank heeft.

Behalve dit alles hebben zij nog boven dezen directeur het toezicht over een uitgebreid personeel; terwijl de directeur van de rijkspostspaarbank in zijn voordeel heeft, dat hij met veel beter onderlegde, geëxamineerde en onder toezicht van de postdirecteuren staande ambtenaren te handelen heeft. Hieruit blijkt, dat een op groote schaal werkend levens-

verzekeringfonds onmogelijk kan bestaan, zonder minstens één, maar veel beter nog twee directeuren, die al hun krachten aan dat fonds wijden. Daar deze directeuren het werk moeten verrichten van den directeur van de rijkspostspaarbank, van een betaalmeester en van een effectenhandelaar, terwijl nog de levensverzekering veel samengestelder is dan een spaarbank, volgt hieruit, dat men, om werkelijk solide personen aan de hoofddirectie te verkrijgen, tractementen zal moeten geven, ongeveer gelijk staande met die van evengenoomde ambtenaren.

Het Werkliedenfonds, dat, zal het inderdaad tot nut van het algemeen werken, zulk een omvang onvermijdelijk dient te hebben, kan daar onmogelijk buiten. Al ware het, dat voor het oogenblik zeer gefortuneerde personen, uit liefde voor de zaak geleid, belangloos die zware en veel omvattende taak op zich zouden willen nemen, wat waarborgt dit voor de toekomst? Zoodra de eerste groote ingenomenheid met deze zaak een weinig bekoeld is, zal ook de belangelooze medewerking wel ophouden.

2. *Billijke salarissen voor commissarissen.*

Geen enkele maatschappij, zelfs met directeuren van erkende soliditeit, kan buiten toezicht van commissarissen. Bij het bewaren van de enorme geldsommen, waarover zulk een maatschappij te beschikken heeft, is het onmogelijk en zelfs hoogst immoreel aan één of twee personen een zoo groot vertrouwen te schenken, dat zij bij al de geldswaardige papieren kunnen, die in de brandkelders bewaard worden en bij een dergelijke maatschappij tot sommen aangroeien, die zulk een omvang bezitten, dat een paar personen zich daarmede gemakkelijk meer dan tweemaal millioenair zouden kunnen maken.

Immers die kelders bevatten de kapitalen en bijgeschreven

interesten, waaruit tienduizenden gezinnen een vaste lijfrente zullen genieten. Nu zou het wel al te gewaagd zijn aan directeuren toegang tot al deze geldswaarden te verschaffen, vooreerst, wijl daardoor het belang der verzekerden in groot gevaar zou worden gebracht, en vervolgens, omdat het onzedelijk is directeuren aan zulk een groote verleiding bloot te stellen. Wel worden hun groote geldsommen voor loopende zaken toevertrouwd, maar de kapitalen der maatschappij mogen niet toegankelijk zijn, dan alleen onder samenwerking van al de commissarissen met de directeuren.

Ik acht vijf commissarissen, beter nog zeven, geen te groot aantal met het oog op de vereischte veiligheid voor de verzekerden. Die commissarissen behooren een toezicht uit te oefenen op directeuren, die hun al de gevraagde inlichtingen dienen te geven. Zij moeten de boeken der maatschappij gedurig opnemen, over de belangen der maatschappij, hetzij op voordracht van directeuren, hetzij op eigen initiatief, beslissingen nemen. Zij moeten zich gedurig verzekeren van den finantieelen toestand der maatschappij en het aanwezig zijn van al de in de boeken aangegeven geldswaarden.

Wonen zij in verschillende plaatsen, dan moeten zij bovendien nog gedurig reiskosten maken, doch in elk geval behooren zij minstens iedere maand te vergaderen en iedere maand de boeken te verifiëren. Zulke gewichtige werkzaamheden mogen niet opgedragen worden aan personen, die dit geheel belangeloos willen doen. Er bestaat dan groot gevaar voor minder nauwgezet toezicht.

Het beste is commissarissen te salarïëren in den vorm van billijke presentiegelden voor de door hen bij te wonen vergaderingen, voorts hen vergoeding te geven voor reis- en verblijfskosten en hen een zeer matig voordeel te doen genieten bij het behartigen van de belangen der maatschappij, een voordeel, dat moet afhangen van haren meerderen of minderen bloei. Hierdoor wordt de prikkel tot nauwgezette en ijverige behartiging der belangen van de maatschappij bevorderd en derhalve komt dit voordeel, dat echter niet te groot mag zijn, juist de maatschappij en derhalve ook de

verzekerden ten goede. Zelfs ook voor directeuren zou een dergelijk voordeel een prikkel tot meerdere krachtsinspanning kunnen zijn. Maar hoe men dit alles ook regelen wil, volstrekt noodzakelijk is het, dat, bij een zoo omvangrijke zaak als het Werkliedenfonds, minstens vijf commissarissen zijn, die behoorlijk worden gesalariëerd, zonder dat bestaat op den duur groot gevaar voor minder nauwgezette behartiging van de belangen van het fonds, zonder dat bestaat ook, zoolang het niet al te zeer verkeerd loopt, uit een oogpunt van kieschheid, bezwaar tegen het maken van gegronde aanmerkingen over de handelingen van commissarissen, die belangloos hun functie waarnemen.

3. *Salarissen voor medische, juridische en technische adviseurs.*

De grondslag van elke verzekering, waarbij de maatschappij nadeel zou beloopten bij het vroegtijdig overlijden van sommige personen, eischt, dat deze personen bij de sluiting van het contract volkomen gezond zijn, althans geen ziekten hebben of aan geen kwalen lijdende zijn, die een vroegtijdigen dood ten gevolge zouden kunnen hebben. Het komt mij zeer gewaagd voor, verklaringen betreffende de gezondheid aan den huismedicus van den belanghebbende over te laten. Wel is waar staat het corps geneeskundigen in ons land — over het algemeen genomen — te hoog om valsche verklaringen af te geven en staan de medici — ook wat dit punt betreft — onder eede, maar aan den anderen kant mag het niet ontkend worden, dat er vele medici in zulk een groot corps worden aangetroffen, die zoo nauwgezet niet zijn. Immers het is toch duidelijk, dat veler belang medebrenge, hun patiënten bij het afgeven van dergelijke verklaringen in gevallen, die twijfelachtig zijn, niet te bemoeielijken en dat dikwijls een loffelijk medelijden met de patiënten hen aanzet tot het verstrekken der gewenschte certificaten. Dat dergelijke dingen mogelijk zijn, heeft mijn ervaring zelve geleerd en bovendien behoef ik slechts te wijzen

op de veel voorkomende gevallen, waarin roodvonk door den medicus, om de algemeene bekende reden, roode hond wordt genaamd, teneinde de noodzakelijkheid uit te kunnen spreken, dat de maatschappij een eigen onafhankelijk medicus bezit, die haar ter zijde staat bij de beoordeeling der ingekomen attesten en die ook zelf onderzoeken verricht. Willen dergelijke onderzoeken doeltreffend zijn, dan dienen zij met de grootste zorg te geschieden, een onderzoek naar alle kwalen is dan onvermijdelijk. Zulk een onderzoek is steeds zeer kostbaar. De zekerheid, dat men met werkelijke gezonde personen te doen heeft, is een der onvermijdelijke grondslagen voor de soliditeit van het fonds.

Het bezit van een eigen juridischen adviseur is een bepaald vereischte, zoo men de zuinigheid betrachten wil. Bij een maatschappij op een zoo uitgebreide schaal werkende als het Nederlandsch-Werkliedenfonds zich voorstelt te doen, kunnen en zullen allerlei moeilijkheden voorkomen, die rechtsgeleerde tusschenkomst vereischen. Voordeeliger, dan telkens naar een advocaat te gaan, zal zeker wel zijn het hebben van een eigen rechtsgeleerden adviseur, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk in dienst van het fonds. Deze rechtsgeleerde adviseur dient vooral eene specialiteit in handels- en burgerlijk recht te zijn. Wel is waar bestaat hier de mogelijkheid dat men gratis de hulp van een jurist zal kunnen verkrijgen, maar ook hier geldt het bezwaar, dat men niet zeker is op den duur daarin te zullen slagen en bovendien het gevaar beloopt, dat door een niet gesalariëerd persoon, de belangen van het fonds te veel als bijzaak zullen worden beschouwd.

Eindelijk is ook een technisch- of wiskundig adviseur onmisbaar.

Bij voortdurend dient een oog te worden gehouden op de tarieven en de daarbij vastgestelde en naar wetenschappelijke gegevens bewerkte premien.

De aangenomen wet van afsterving dient voortdurend vergeleken te worden met de afsterving, zooals die werkelijk in het fonds blijkt plaats te hebben.

Reserve en extra-reserve, wel te onderscheiden van de

reserve, welke deze en elke andere maatschappij nog bovendien behoort te hebben, dienen voortdurend wetenschappelijk te worden onderzocht en nagegaan.

De statistiek der afsterving en die van den verderen loop van zaken binnen de werkkring van het fonds dient met nauwgezetheid bijgehouden en volgens methoden aan de waarschijnlijkheidsrekening ontleend bewerkt te worden. De beste schrijvers over de levensverzekering hebben methoden en correctiën gegeven en, vooral met betrekking tot de extra-reserve, hoog wetenschappelijke theorieën leeren kennen, die in het belang van de soliditeit van het fonds in achtgenomen dienen te worden. Juist deze streng wetenschappelijke behandeling van de levensverzekering komt in het voordeel van de verzekerden. Immers, wanneer slechts weinig omstandigheden in de berekeningen worden opgenomen, moet de maatschappij, die met den juisten invloed van de niet in aanmerking genomen omstandigheden onbekend blijft, om van haar soliditeit *zeker* te zijn, haar premiën *zoo hoog* stellen, dat de invloed dezer omstandigheden in elk geval behoorlijk is in achtgenomen, terwijl hij, die op deze omstandigheden in zijn berekeningen gelet heeft, juist weet *hoeveel* daartoe volstrekt noodig is. Hij kan dus de uiterste grens bereiken en behoeft zijn premiën niet onnoodig hoog te stellen.

Zulk een adviseur, die al zijn tijd aan de belangen van het fonds wijdt, en dat is volstrekt noodig wil het beheer niet in de war loopen, gratis te verkrijgen is onmogelijk.

Een dergelijk wetenschappelijk ambtenaar dient op zijn minst hetzelfde tractement te genieten, dat aan een leeraar bij het middelbaar- of gymnasiaalonderwijs wordt uitbetaald. Daar van zijn adviezen en berekeningen de grondslagen en de voortdurende levensvatbaarheid van het geheele samenstel voor een groot deel afhangt, dient men hiervoor personen te hebben, die in wetenschappelijke bekwaamheid voor bovenbedoelde leeraars niet onderdoen.

4. *Salarissen voor inspecteurs, boekhouder, klerken en verdere beampten.*

Inspecteurs zijn bij een dergelijke maatschappij gewoonlijk tegelijk klerken. Zij zijn de beste en geschikste onder dezen en gewoonlijk reeds lang in minderen rang aan de maatschappij verbonden geweest. Behalve hun werk als klerk, maken zij reizen om overal de kassen der agenten en boden onverwachts op te nemen, hun boeken na te zien en het oog te houden op hun werkzaamheden. Een dergelijk toezicht is volstrekt noodzakelijk. In ernstige gevallen wordt dit toezicht natuurlijk rechtstreeks door de directie uitgeoefend, die in elk geval nauwkeurig verslag ontvangt van de werkzaamheden der inspecteurs.

Deze beampten, evenals de boekhouder, dienen natuurlijk behoorlijk bezoldigd te worden, zoo ook de overige klerken.

5. *Extra-schrijffloonen.*

Wil men het beheer en de administratie zoo zuinig mogelijk maken, dan neemt men niet meer klerken dan volstrekt onvermijdelijk is, zoodat er nimmer meer hulp aanwezig is dan vereischt wordt. Volgt men dezen regel, dan kan het noodig zijn in drukke tijden extra-schrijffloonen te betalen.

6. *Bureaunkosten.*

Deze kosten kunnen zeer aanzienlijk worden.

De vele zware en lijvige boekdeelen, voor de levensverzekering onvermijdelijk, vereischen zeer groote uitgaven. Op kantoren van levensverzekering moet noodwendig veel meer geboekt worden, dan op groote handelskantoren. Bij de levensverzekering heeft men behalve de gewone boekhouding nog allerlei registers en aantekeningen noodig ten dienste van het wetenschappelijk gedeelte der eigenlijke levensverzekering, welk gedeelte, wil de soliditeit der maatschappij niet in gevaar komen, zeer deugdelijk dient te worden behandeld.

Evenzoo bedragen de drukkosten betrekkelijk zeer veel. Vooreerst is tabeldrukwerk duurder dan gewone boekdruk

en vervolgens moeten van verschillende dingen groote oplagen worden gedrukt. De menigte van staten en circulaires, die onvermijdelijk zijn, vormen een niet te verwaarloozen bedrag.

7. *Gebouwen in gebruik als kantoren der maatschappij.*

Iedere levensverzekering-maatschappij dient een hoofdkantoor te hebben, waar zich de directie bevindt, alsmede al wat onmiddellijk met de hoofdleiding in verband staat.

Daar dienen de meeste klerken werkzaam te zijn, daar ook dienen de voornaamste geldswaarden te worden bewaard, daar dient de geheele boekhouding te berusten. Op dit kantoor behooren de adviseurs der maatschappij hunne bureaux te hebben, teneinde dadelijk bij de hand te zijn, wanneer hun adviezen noodig mochten blijken.

Op plaatsen, waar de maatschappij krachtig werkzaam is, zal het dikwijls voordeeliger zijn een bijkantoor dan een agent te hebben. Zulk een bijkantoor kan door een paar klerken bediend worden en behoeft natuurlijk niet groot te wezen.

In elk geval echter zijn de kosten voor al deze kantoren vrij aanzienlijk.

8. *Het onderhouden en schoonhouden der kantoren.*

Hieronder behoort ook nog in rekening gebracht te worden meubilair, vuur en licht, enz. Deze kosten zijn eveneens onvermijdelijk.

9. *Billijke winsten voor aandeelhouders.*

Tot vermeerdering van de soliditeit eener levensverzekering-instelling en als waarborg voor de verzekerden, behoort de maatschappij over aanzienlijke sommen te kunnen beschikken, teneinde in staat te zijn aan haar verplichtingen te blijven voldoen, ook zelfs indien tijdelijk door afwijkingen in de afsterving belangrijke nadeelen worden geleden.

Op den langen duur zullen die afwijkingen elkander wel nivelleeren, maar oogenblikkelijk zou hierdoor, zolang de maatschappij nog niet over een aanzienlijke extra-reserve beschikken kan, moeilijkheden kunnen ontstaan. De maatschappij heeft

dus een kas, bestaande uit een aandeelenkapitaal, dat vooral bij de oprichting als waarborg voor de nauwgezette nakoming harer verplichtingen onontbeerlijk is. Dat waarborgkapitaal laat zij natuurlijk niet renteloos liggen, doch het is duidelijk dat de daarop vallende rente de aandeelhouders, de eigenaren van dat kapitaal, toekomt. Kregen de aandeelhouders niets meer dan deze rente, dan zouden zij zulk een geldbelegging natuurlijk niet verkiezen. Zij zouden dan evengoed hun geld zelf kunnen beleggen, als door tusschenkomst van een maatschappij, voor welke zij tevens een groote aansprakelijkheid op zich nemen. Voor deze aansprakelijkheid dienen zij dus ook vergoed te worden door van hun geld een grootere rente te trekken, dan uit een gewone rentebelegging zou voortvloeien. Dit meerdere komt derhalve ten laste van de maatschappij. Nu is een dergelijk aandeelenkapitaal bij het Werkliedenfonds niet volstrekt noodig, wijl door afzonderlijke kassen, bestaande uit vrijwillige bijdragen — of als gift, of tegen de gewone rente van een geldbelegging, waarbij men minder waagt — althans voor het begin, een voldoende som kan bij elkander gebracht worden.

De grondslag evenwel blijft onzuiver en kan voor het verloop tot groote ongelegenheden aanleiding geven.

Wat toch is het geval?

Hetzij de bedoelde gelden als giften inkomen, hetzij zij tegen een gewone rente worden verstrekt, het blijven giften, uit liefde en ingenomenheid met het doel der onderneming verstrekt. Zelfs daar, waar de gebruikelijke rente genoten wordt, heeft men met een gift te doen in den vorm van een risico, dat men bij een gewone geldbelegging niet belooft, of m. a. w., indien men met hetzelfde risico op zich te nemen, zijn geld bij andere maatschappijen of handelsondernemingen voordeliger beleggen kan, zal men dit dan niet doen, tenzij men eenig voordeel wil prijs geven in het belang eener zaak, die men nuttig acht?

Daar het Werkliedenfonds met premiën werkt, die lager moeten zijn dan die van gewone maatschappijen, omdat het geen administratiekosten in rekening behoeft te brengen, zal

deze onderneming zich enorm uitbreiden. Maar nu is het duidelijk dat dan het aandeelenkapitaal, dat als waarborg dienen moet, ook grooter zal behooren te zijn.

Door het groot aantal leden worden wel geringe plaatselijke afwijkingen in de sterfte genivelleerd, maar geen zins die, welke voortvloeien uit oorzaken over het geheele land werkende. Het is dus duidelijk, dat — tot behoud van de soliditeit — het aandeelenkapitaal, of wat zijn plaats vervangt, bij uitbreiding van de werkzaamheid eener levensverzekering-maatschappij, aanhoudend grooter moet worden.

Bij eene gewone maatschappij is dit geen bezwaar. Brengt de soliditeit eener maatschappij dergelijke uitbreiding van het aandeelenkapitaal mede, dan zullen de aandeelhouders in hun eigen belang daartoe zelve besluiten en volgens de wet van vraag en aanbod, zal men gemakkelijk een vergrooting van dat aandeelenkapitaal kunnen verkrijgen.

Maar nu het Werkliedenfonds?

In het begin krijgt men door liefdegiften genoeg waarborgkapitaal bijeen. Wellicht kan men nog meer bijeen krijgen, indien de nood gaat dringen en de soliditeit vergrooting van dat kapitaal vordert. Maar als eindelijk de eerste geestdrift begint te verflauwen en de warme voorstanders het hunne reeds hebben gedaan, hoe zal men het dan aanleggen om het waarborgkapitaal voortdurend op behoorlijke grootte te houden? Mij dunkt, hier hebben wij te doen met een principiëel bezwaar tegen de grondslagen van het Werkliedenfonds.

10. *Voordeelen voor agenten en boden.*

Bij een behoorlijke en regelmatige werkzaamheid eener levensverzekering-maatschappij is het noodig dat de gelden, althans voor de kleinere verzekeringen, door boden worden opgehaald. Die boden hebben tevens tot taak voor het winnen van nieuwe verzekerden te zorgen.

Het stelsel van boden is onvermijdelijk, daar, indien men het aan de verzekerden zelve overlaat hunne premiën aan de

agenten over te maken, de ondervinding geleerd heeft, dat dan eenvoudig alles in de war loopt. De verzekerden verzuimen dan aan hunne verplichtingen te voldoen en stellen zich daardoor aan schade bloot.

Het aantal boden, en daarmee ook de omvang van de werkzaamheid van elken bode, neemt natuurlijk toe in verhouding van het aantal verzekerden. Gevolg is dat ook hier de administratiekosten steeds zullen klimmen en wanneer die niet door de verzekerden, aan wier aantal *dit* bedrag moet evenredig zijn, zullen worden betaald, heeft men ook hier te doen met administratiekosten, die verbazende hoogten zullen bereiken. Deze zijn bij geen mogelijkheid meer door vrijwillige bijdragen te dekken.

Evenzoo de agenten. Een agent is onmisbaar voor het houden van toezicht op de boden, die in zijn district werkzaam zijn. Hij is bovendien de persoon, waaraan een groot aantal boden verantwoording moet doen. Dit is onvermijdelijk voor een goeden gang van zaken.

Wat nu het Werkliedenfonds betreft, is wel eenige bezuiniging mogelijk ten opzichte van de werklieden in groote fabrieken. Daarvoor zouden de fabrikanten belangeloos de tusschenpersonen kunnen zijn. Maar onmogelijk kan men het bodenstelsel laten vallen met het oog op de vele werklieden, bij kleine bazen werkzaam, of met betrekking tot die kleine bazen zelve, d. i. werklieden, die tegelijk baas zijn. Welnu, heeft men dan toch boden noodig voor al deze laatste werklieden, dan maakt het al zeer weinig verschil of men die boden al dan niet tevens gebruikt voor het ophalen van de premïën der werklieden bij de onderbazen of de meesterknechts in de fabrieken.

Eenige bezuiniging zal hierdoor wel te verkrijgen zijn, doch *niet veel*. Het bezwaar blijft bestaan en blijft zelfs van volle kracht. Vanwaar zal het geld komen voor de bestrijding van zulke ontzettende administratiekosten, die wel is waar voor de verzekerden hoofdelijk nauwelijks voelbaar zouden zijn, maar over het geheele fonds genomen, zeer aanzienlijk worden?

11. *Reiskosten voor directeurs.*

Deze reiskosten zijn onvermijdelijk, ook zelfs, indien in dit opzicht de grootste zuinigheid wordt in acht genomen. Zij zullen natuurlijk toenemen, naarmate de maatschappij zich meer en meer uitbreidt. Die reizen hebben voornamelijk ten doel het instellen van plaatselijk onderzoek, zoodra dit in het belang der onderneming vereischt wordt. Uit den aard der zaak zullen deze kosten zeer gering blijven. Zij komen echter eveneens ten laste van de administratie.

12. *Porten van verzendingen.*

Hieronder moeten begrepen worden de kosten van geldverzendingen naar of van de kantoren der maatschappij, alsmede die van briefwisselingen, hetzij over geldbeleggingen, hetzij over het aannemen van verzekeringen of over andere belangen der maatschappij. Deze kosten loopen bij een groote maatschappij zeer op en komen ten laste der administratie.

Het Werkliedenfonds kan hier onmogelijk buiten.

13. *Onvoorziene uitgaven.*

Deze ontstaan o. a. door adverteeren tot het verkrijgen van beampten of het meer algemeen bekend maken der maatschappij in alle deelen des lands, kleine schaden, die beloopt worden door bijzondere niet te vermijden omstandigheden, enz. Een groote maatschappij met een uitgebreid personeel kan zulke uitgaven niet vermijden.

Mijn conclusie, naar aanleiding van het in deze afdeeling aangevoerde is, dat de grondslagen, waarop de dekking van de administratiekosten berust, onhoudbaar zijn en tot den val van deze onderneming zullen moeten leiden. Kan men enkele jaren door uiterste krachtsinspanning dit fonds in stand houden, zijn schijnbaar toenemende bloei zal tevens zijn val verhaasten.

De beginselen, waarop dit gebouw is opgetrokken, komen mij derhalve voor door en door ongezond te zijn en de kiemen der ontbinding reeds in zich te sluiten.

IIe AFDEELING.

De wetenschappelijke grondslagen.

A. *De sterftetafel.*

De eerste en voornaamste der grondslagen, waarop de soliditeit eener levensverzekering-maatschappij berust, is ongetwijfeld de sterftetafel.

Van een juiste keus van sterftetafel hangt alles af.

Nu heeft het Nederlandsch-Werkliedenfonds als grondslag voor haar lijfrenteverzekering aangenomen de sterftetafel voor mannen, door een staatscommissie indertijd uit de geheele bevolking van Nederland afgeleid. Deze tafel heeft als algemeene Nederlandsche sterftetafel ongetwijfeld groote waarde; eerstens, omdat zij berust op een bijzonder groot aantal waarnemingen, en vervolgens, omdat zij volgens een zeer juiste methode is bewerkt.

Heeft deze tafel echter als *algemeene* tafel groote waarde, niet zoo onvoorwaardelijk mag dit van haar gezegd worden, wanneer men haar wil gebruiken als *bijzondere* tafel, d. i. voor een bepaalde rubriek, hetzij voor staatsambtenaren, hetzij voor werklieden.

De levensverzekering-wetenschap maakt dan ook een groot onderscheid tusschen algemeene en bijzondere sterftetafels. Dit onderscheid is door bedoelde staatscommissie behoorlijk in het oog gehouden.

Zij heeft, gelijk uit haar officieel en uitvoerig met redenen omkleed rapport blijkt, aan dit punt zeer veel aandacht gewijd en is tot de conclusie gekomen, dat deze tafel, als ongeveer het midden houdende tusschen andere tafels, zoo juist mogelijk de werkelijke wet van afsterving, ook voor het bijzondere geval van rijksambtenaren, aangeeft.

Nu dienen echter twee bedenkingen te worden gemaakt.

De eerste betreft de methode bij dat onderzoek gevolgd,

en waartegen door den heer Samot, een erkende specialiteit op het gebied der levensverzekering-wetenschap, in de Economist in der tijd ernstige bedenkingen zijn in het midden gebracht. De staatscommissie heeft bij haar methode van onderzoek, zijn inziens, en ook naar mijne meening, niet genoegzaam acht geslagen op het verschil, dat gemaakt moet worden tusschen *gemiddelde* en *waarschijnlijke* levensduur.

Van meer belang echter acht ik de tweede bedenking. De staatscommissie had ongetwijfeld het recht naar een sterf-tafel te zoeken, die verwacht kan worden zoo na mogelijk bij de juiste afsterving te komen.

Tegenover de mogelijkheid van een batig- staat dan de evengroote waarschijnlijkheid voor een nadeelig saldo; terwijl het eene noch het andere, met het oog op het beperkte aantal rijksambtenaren, zeer groot kan zijn.

Het Rijk zal in het eene geval een weinig overhouden in het andere iets moeten bijpassen.

De kansen staan ongeveer gelijk.

Anders is het met het Nederlandsch-Werkliedenfonds. Dat fonds wil werken over een zeer groot aantal personen, zoodat tegenover een mogelijk aanzienlijk groot voordeelig, ook een belangrijk groot nadeelig saldo kan staan. Een voordeelig saldo levert geen bezwaar op, daar het in het belang der verzekerden kan gebruikt worden, een nadeelig saldo daarentegen kan onmogelijk worden gedekt en zou reductie van pensioenen eischen, waarvoor het fonds dan ook reglementair de mogelijkheid openstelt.

Ik acht dezen maatregel hoogst gevaarlijk. Vermeerdering van pensioen, bij een batig saldo, zou gunstig werken, maar reductie, zij het dan ook noodzakelijk, zal de werkmán, die, te meer, wijl hem integendeel de kans van pensioensverhooging was voorgespiegeld, een groote teleurstelling ondervindt, zeer zeker de deugdelijkheid van het fonds doen wantrouwen, tot groot nadeel van deze zaak niet alleen, maar evenzeer tot groot nadeel voor de levensverzekering in het algemeen.

Terwijl men reductie van pensioenen als een uiterst red-

middel voorgespiegeld had, zal dit middel zeer waarschijnlijk reeds vrij spoedig noodzakelijk worden, zoo men bedenkt, dat de werkman gewoonlijk in beter hygiënische omstandigheden verkeert dan zij, die of de uitgebreide klasse der armen vormen of in weelde baden en ook in de sterftetafel van de staatscommissie medegeteld zijn. Ik acht derhalve de aangenomen sterftetafel voor het Werkliedenfonds hoogst bedenkelijk en zelfs zeer gevaarlijk.

Blijkt het na tien jaar, dat werkelijk aanzienlijke verliezen zijn geleden en de grondslagen moeten worden herzien, dan is aan de loopende verzekeringen niets meer te verhelpen, tenzij men de ongehoorde onbillijkheid zou willen begaan, om van de verzekerden, die na dat tijdstip toetreden, te veel te vragen, teneinde zoo langzamerhand de tekorten, door hun voorgangers veroorzaakt, te kunnen dekken.

Een goede maatschappij van verzekering dient, zooals wij reeds hebben opgemerkt, een zeer voorzichtige sterftetafel te gebruiken. Bij haar is de eerste vraag niet: welke tafel komt zoo dicht mogelijk bij de werkelijke wet van afsterving, maar integendeel: welke tafel biedt, zonder van die wet te veel af te wijken, het meeste zekerheid aan voor de maatschappij en dus ook voor de verzekerden.

Ingeval van uitkeering bij overlijden moet dus de maatschappij gebruik maken van een sterftetafel, die zeker niet te gunstig, ingeval van lijfrenten van een, die zeker niet te ongunstig is. Hieruit volgt reeds de noodzakelijkheid van het door de levensverzekering-wetenschap geëischte stelsel van dubbele sterftetabels.

Door het Nederlandsch-Werkliedenfonds is op deze omstandigheid niet voldoende gelet. Wel is de opmerking gemaakt, dat door lijfrenteverzekering met verzekering van uitkeering bij overlijden te verbinden, een afwijking van de afsterving in den een of anderen zin geen kwaad kan, daar in elk geval tekorten aan de eene zijde door voordeelen aan de andere zijde gedekt zouden worden, maar deze beschouwing acht ik onjuist. Nu is wel is waar voor de uitkeeringen bij overlijden, gelijk prof. Van Pesch mij heeft medegedeeld, een

andere sterftetafel gebruikt dan voor de lijfrenteverzekering, namelijk die der zeventien steden, iets wat mij trouwens wel opgevallen zou zijn, indien ik ook met betrekking tot de uitkeeringen bij overlijden berekeningen verricht had; maar dit neemt geenszins mijn oorspronkelijk bezwaar weg. Immers de *Sélection médicale* zal veroorzaken dat in het algemeen zij, voor wien een langeren levensduur verwacht kan worden, eerder een lijfrente zullen begeeren dan anderen en daarentegen zij, die, zonder nog in de termen te vallen het vereischte geneeskundige attest niet te krijgen, toch geen langen levensduur kunnen verwachten, eerder tot het sluiten van een kapitaalsverzekering bij overlijden zullen overgaan. Acht ik, zooals boven is aangetoond, de sterftetafel in het rapport der staatscommissie vermeld, voor de lijfrenteverzekering te veel gewaagd, aan den anderen kant geloof ik niet dat die der zeventien steden zóó ongunstig genomen is, dat zij een grootere sterfte geeft, dan inderdaad kan verwacht worden. Het is waar, eenigermate zal compensatie van schade en voordeel plaats hebben, maar indien de schade juist ontstaat bij die verzekering, die het sterkst blijkt te werken, dan zal het aan de andere zijde behaalde voordeel onmogelijk in staat kunnen zijn, dit tekort te nivelleeren. In plaats van een verzekering te zijn, wordt deze geheele zaak zodoende een loterij, waarbij het van de kleinste afwijkingen kan afhangen of men voor aanzienlijke winsten, dan wel voor belangrijke verliezen zal staan. Om al deze redenen acht ik het stelsel, dat bij de keus van sterftetafels is gevolgd, allerbedenkelijkst voor de soliditeit van het fonds en in strijd met de eischen van de levensverzekering-wetenschap, die het stelsel van dubbele sterk uiteenloopende tafels gebiedend voorschrijft.

B. *De geldbelegging.*

Zeer terecht heeft het Werkliedenfonds als rentevoet 4 pct. aangenomen en bovendien als voorzorg er op gerekend, dat de gelden drie maanden renteloos blijven liggen. Werkelijk zou het zeer gevaarlijk zijn boven de 4 pct. te gaan. De

alhier ¹⁾ gevestigde spaarbank van het Nut gebruikt denzelfden rentevoet, terwijl ook deze instelling belangeloos beheerd wordt.

Hoe grooter een onderneming is, hoe moeilijker het wordt zonder de soliditeit in gevaar te brengen, met hooge percenten te werken. Het komt mij dus voor, dat het Nederlandsch-Werkliedenfonds dan ook zeer wijs gehandeld heeft door den rentevoet op 4 pct. te stellen; maar is dit waar, dan mag ook niet stilzwijgend op een hooger percent gerekend worden. Men zou aldus handelende, *in naam* slechts 4 pct. aannemen en daardoor een soliditeit voorwenden, die men niet bezit, terwijl men inderdaad een hooger percent zou hebben gebruikt. In het vervolg mogen wij ons dus nimmer op een dergelijke percentsverhooging beroepen.

Te meer mogen wij dat niet doen, zoo, evenals de alhier gevestigde Nutsspaarbank doet, gerekend wordt op driemaandelijksche bijschrijving van rente, waardoor eigenlijk op een rentevoet van $4\frac{3}{50}$ in het jaar wordt gebouwd.

Hierbij komt nog iets.

Een spaarbank heeft alleen rekening te houden met den tegenwoordigen tijd. Blijkt het later, dat men door veranderde tijdsomstandigheden geen 4 pct. meer als rentevoet kan aannemen, dan levert dit geen bezwaren op. Men geeft de inleggers eenvoudig in keus of zij hun geld willen terug ontvangen, dan wel of zij het tegen een lager percent willen blijven beleggen.

Met een levensverzekeringsfonds is het geheel iets anders. Bij een dergelijke instelling kunnen de loopende contracten niet zoo maar zonder schade verbroken worden. Rekent men daar op 4 pct., dan reket men er niet alleen op voor het *oogenblik* dat percent te kunnen maken, maar evenzeer neemt men aan dat men in elk geval diezelfde rente zal kunnen trekken tot het laatste verzekerings-contract, dat men thans aangaat, zal zijn afgeloopen, d. i. men reket er op dat de rentevoet

¹⁾ Te Utrecht.

gedurende ongeveer drie vierde eener eeuw niet onder 4 pct. zal dalen.

Wordt de rentevoet door een samenloop van omstandigheden hooger, dan behoort dit voordeel in den vorm van extra-uitkeeringen, of pensioensverhooging de verzekerden ten goede te komen. Dat is volkomen billijk. Maar wordt de rentevoet lager dan de thans aangenomene, dan zouden hieruit zeer bedenkelijke gevolgen voortvloeien.

Men vergete toch niet dat een verzekering het tegendeel beoogt van een loterij. *Elke* speculatie, zelfs elke in den handel volkomen geoorloofde politieke berekening behoort bij de verzekering te zijn uitgesloten. Een levensverzekering dient evenals een rijksbank *volkomen* solide en, wat het nakomen der op zich genomen verplichtingen betreft, *onafhankelijk* van politieke verwickelingen te zijn.

De aangenomen rentevoet komt mij derhalve zeer juist voor, mits men daarbij in achtneme, dat om andere tekorten te dekken, volstrekt niet op meerdere rente mag gerekend worden.

C. *De nettotarieven.*

Eenmaal de sterftetafel van het Werkliedenfonds als juist gekozen aannemende, rijst thans nog de vraag of met behulp van deze tafel de nettopremiën, d. w. z. de premiën zonder administratiekosten met juistheid zijn berekend.

Het is mij bij het narekenen van verscheidene dezer netto-premiën gebleken, dat op een wiskundige-extra-reserve, die voortvloeit uit de te verwachten mogelijkheid van afwijking in de afstervingen en welke door de levensverzekering-wetenschap geëischt wordt, in het geheel niet is gelet. Hierdoor wordt het fonds aan een groot risico blootgesteld.

Maar ook met verwaarloozing van deze wiskundige-extra-reserve, is het mij gebleken, dat de premiën op verschillende plaatsen te laag zijn genomen, zoodat de reserve steeds te klein zal wezen en het fonds tot aanzienlijke tekorten zal moeten voeren. Daar deze afwijkingen niet de sterftetafel, maar de beginselen zelve van het fonds raken, is het niet

te verwachten, dat, ook zelfs bij de tienjarige herziening van de sterftetafels, hierin verbetering zal worden gebracht. Aan dit stuk zijn door mij eenige staten toegevoegd om mijn bedenkingen tegen de tarieven te verduidelijken.

Bijlage n°. 1 bevat een staat, waarvan het doel in het hoofd is aangewezen. In de eerste kolom worden de leeftijden vermeld van af 60 jaar, den leeftijd, waarvoor de premie is vastgesteld op f 1.28⁵. De volgende kolom bevat het dubbele van de aantallen levenden, volgens de door het Werkliedenfonds — m. i. reeds te gewaagde — sterftetafel. Ik heb het dubbele dier getallen genomen om breuken in de vierde kolom te vermijden.

Volgens de toelichting, welke het Werkliedenfonds geeft, heeft men bij de berekeningen aangenomen, dat al de uitbetalingen op het midden van het jaar plaats hebben. Dit betreft dus zoowel de premiestortingen als de uitkeeringen van lijfrenten.

De betalingen worden dus door het Werkliedenfonds, en in overeenstemming hiermede ook door mij, geacht steeds zes maanden na den leeftijd van deelname te worden voldaan. Deze leeftijden zijn in de derde kolom aangewezen. De vierde kolom bevat de aantallen levenden op deze tijdstippen en zijn gevonden door telkens het gemiddelde te zoeken tusschen het aantal levenden voor zes maanden vroeger en zes maanden later. De afsterving wordt hierbij aangenomen tusschen twee opeenvolgende jaren eenparig te zijn. Hiertegen bestaan geen bezwaren. Wel is de afsterving voor al de maanden niet dezelfde, maar dit oefent hier niet den minsten invloed uit, daar ook de geboortedagen in verschillende maanden vallen. Ook zou men door interpolatieformules of door een afgeronde levenslinie andere tusschenwaarden kunnen vinden, maar de invloed daarvan is in dit geval te onbeduidend, om in aanmerking te worden genomen. Nu is het aantal stortingen, volgens deze onderstelling, hetzelfde als dat, hetwelk verkregen zou worden, indien men in den loop des jaars voortdurend dit gemiddelde aantal levenden had gehad. In den loop van het jaar tusschen den leeftijd van

60 en 61 hebben dus 65420×52 stortingen van $f\ 1.28^5$ plaats, makende een bedrag van $f\ 4371364.40$. Dit bedrag is in de volgende of vijfde kolom vermeld.

Sommige gelden zijn nu in rekening gebracht, alsof zij eenige maanden later gestort zijn, maar even groote bedragen zijn daarentegen beschouwd als juist denzelfden tijd vroeger te zijn betaald.

De interest, op de eerste sommen verloren, wordt juist geheel genivelleerd door de interest, welke op de laatste sommen wordt gewonnen, behoudens een uiterst klein verschil, dat ontstaat doordien het renteverlies *voor* de rentewinst plaats heeft en derhalve iets belangrijker zal zijn. Evenwel oefent deze omstandigheid vooreerst slechts een uiterst geringen invloed uit, en vervolgens zal die invloed in de vijf eerste jaren wel het grootste zijn, maar daarentegen na dien tijd veel langer aanhouden en in juist tegenovergestelden zin werken¹⁾. Wiskundige onderzoekingen leeren dan ook, dat deze invloeden elkander voldoende nivelleeren om gerust buiten rekening te kunnen worden gelaten.

Het Werkliedenfonds heeft het, wat de geldbelegging betreft, noodig geacht aan te nemen, dat de gelden gemiddeld drie maanden renteloos blijven liggen. Wordt een gulden gestort, dan zal hij over drie maanden door bijschrijving geworden zijn $f\ 1.01$.

Liet men hem renteloos liggen, dan zou hij over drie maanden nog een gulden bedragen en het staat er dus mede gelijk, alsof men op *dit* oogenblik slechts $\frac{100}{101}$ van een gulden had.

Het bedrag van $f\ 4371364.40$ zal op deze wijze gelijk staan met een som van $f\ \frac{4371364.40}{1.01}$ of $f\ 4328083.56$, die terstond rentegevend is.

Inderdaad zal het dus zijn, zoo men dat renteloos liggen van al de gelden in de rekening wil opnemen, alsof slechts $f\ 4328083.56$ gestort is. Daar geen lijfrenten worden nitbe-

¹⁾ Mijn berekeningen hebben mij doen zien, dat bij het in acht nemen dezer bijzonderheid, de nettopremie zelfs iets hooger moet worden.

taald, zal derhalve datzelfde bedrag, zooals de laatste kolom aanwijst, als reservewaarde moeten aanwezig zijn.

Men heeft dus nu op het renteloos liggen niet meer te letten. Deze reserve zal een jaar later door bijvoeging van rente grooter geworden zijn en door dan de contante waarde van de volgende storting daarbij te voegen, dat is $f\ 4176580.79$, krijgt men nu voor reserve $f\ 8680384.54^*$.

Wat de interest betreft, is gerekend op driemaandelijksche bijschrijving. Daartoe is het bedrag $f\ 4328083.56$ vermenigvuldigd met $(1.01)^4$ of 1.0406 . Op deze wijze nu is voortgewerkt tot op den leeftijd van 64 jaar en 6 maanden. Op den volgende leeftijd hebben geen premiebetalingen meer plaats, maar beginnen de uitkeeringen van lijfrenten. Op den leeftijd van 65 jaar en 6 maanden ontvangen nu gemiddeld 53240 personen $f\ 52$ aan lijfrente, zijnde voor iedere week $f\ 1.$, waarbij weer, in overeenstemming met hetgeen het Werkliedenfonds gedaan heeft, de betalingen op het midden des jaars zijn samengevat. In het geheel wordt dus op dat tijdstip $f\ 53240 \times 52$ of $f\ 2768480$ uitbetaald. De reserve van het vorige jaar moet nu, na bijschrijving van rente, met dit bedrag worden verminderd en zal zoodoende $f\ 19962638.61^*$ worden.

Van nu af zal de reserve voortdurend gaan dalen. Als de verzekerden den leeftijd van 83 jaar en 6 maanden bereikt hebben, zal er nog in kas zijn $f\ 148847.97^*$, maar één jaar later staat men reeds voor een tekort van $f\ 160176.79^*$, dat uit de vrijwillige bijdragen zou moeten worden aangevuld.

Stel nu, dat men dit bedrag uit het Waarborgfonds leent, dan heeft men bij dat fonds een schuld van $f\ 160176.79^*$, die na een jaar door bijschrijving van rente nog grooter geworden zal zijn. Men zal dan echter weder moeten leenen om de lijfrenten, die op dat tijdstip verschijnen, uit te betalen. Zoo voortgaande, zal men als de laatste lijfrente betaald is, staan voor een tekort van $f\ 1883633.43^*$, dat of uit liefdegiften moet gevonden worden of maakt, dat reeds in den loop van het 83ste jaar de verzekerden voor het treurige feit komen te staan, dat er geen geld meer is om hun pensioenen

uittebetalen. Zegt men wellicht dat dit tekort gedekt kan worden door verzekeringen, die later gesloten worden, dan merk ik daartegen op, dat zeer juist door prof. Lobatto is aangetoond, dat hierdoor de kwaal nog verergerd wordt. Men leent dan van de reserve, die bewaard moest blijven voor de latere verzekerden en houdt zodoende den toestand sleepende, om ten slotte voer nog ontzettender tekorten te staan en eenige duizenden personen meer in het ongeluk te storten.

Mogelijk is het de bedoeling geweest, dat de gelden niet drie maanden achtereen renteloos blijven liggen, maar slechts zes weken om daarna weder zes weken renteloos te blijven bij het losmaken voor de uitbetaling der lijfrenten.

Is dit de bedoeling, dan wijst Bijlage n°. 2 den loop der reserve aan. De getallen in de zesde kolom zijn thans iets grooter, daar die van de vorige kolom nu niet door 1.01, maar door 1.005 gedeeld zijn. Daarentegen zal het geld voor de lijfrenten reeds zes weken te voren uit de reserve genomen moeten worden, netgeen op hetzelfde neerkomt, alsof bij de betaling van de lijfrenten 1.005 maal zooveel wordt gebruikt. Zodoende hebben wij op dezen staat de achtste kolom verkregen.

Bijlage n°. 3 bevat den loop der reserve, indien men de premie stelt op f 1.31, onder overigens dezelfde gegevens. Daar mij, bij het vervaardigen van dezen staat, de memorie van toelichting betreffende de tariefberekeningen voor het Werkliedenfonds nog niet bekend was, heb in in afwijking van wat het Werkliedenfonds doet, gerekend op 4% met jaarlijksche rentebijbeschrijving, in plaats van op $4\frac{3}{50}$ %, maar daarentegen aangenomen, dat alle gelden voortdurend rentegevend zijn.

Men ziet, dat met een premie van f 1.31 een batig saldo van f 339666.29⁵ wordt gemaakt, terwijl een premie, die slechts een halve cent lager is, reeds een tekort zou geven van f 12203.17.

Hieruit blijkt dus dat de premie f 1.31 behoort te zijn en onmogelijk zelfs één enkele halve cent lager kan of mag genomen worden. En dit alles geldt zelfs nog in de onderstelling dat de afsterving plaats heeft volgens de voor ons geval reeds zeer gewaagde sterftetafel der staatscommissie.

Hoe het ook zij, de premiën door het Werkliedenfonds aangenomen, zijn niet voldoende ¹⁾ om aan de verplichtingen van het fonds tegenover de verzekerden te voldoen. Wel kan men opmerken, dat het getal van 66550 verzekerden van 60-jarigen leeftijd een te groot getal is, maar deze opmerking verliest haar beteekenis, indien wij in het oog houden dat het geheel aantal verzekerden *zeer goed* tweemaal honderd duizend personen kan bedragen, en het nu vrij wel hetzelfde blijft of deze tekorten ontstaan door de verzekerden van 60-jarigen

¹⁾ Tegen de premie van *f* 1.31 en ter handhaving van die van *f* 1.28⁵, heeft prof. Van Pesch aangevoerd, dat de laatste toch nog goed zou zijn voor den leeftijd van 59 jaren en 11 maanden; zoodat, *indien* men aanneemt, dat voor iemand, die onder is dan 59 jaren en 9 maanden en den juiststen leeftijd van 60 jaren nog niet heeft bereikt, de premie, voor een 60-jarige vastgesteld, moet genomen worden, *f* 1.28⁵ als gemiddelde voldoende is. Hiertegen merk ik op dat, indien geen bepalingen bestaan — en de hoogleeraar erkent dit zelf —, die deze quaestie regelen, onder een 60-jarige niet verstaan moet worden iemand, die den vollen leeftijd van 60 jaren nog niet bereikt heeft, maar integendeel een ieder, die wel den vollen leeftijd van 60 maar nog niet dien van 61 jaren heeft verkregen. Zooals het tarief — gesteld dat de 60-jarige leeftijd nog werd aangenomen — nu daar ligt, dus zonder bepalingen, die nog in de toekomst gemaakt kunnen worden en waarmede wij dus thans geen rekening hebben te houden, moet het tarief *vooreerst* voor den 60-jarigen leeftijd niet de premie van *f* 1.28⁵, maar die van *f* 1.31 bevatten en tevens moet die premie verhoogd worden met het oog op den juiststen verzekeringstijd. Men vergeete niet dat aan het „Nut” subsidie wordt gevraagd op grond van den toestand, die thans bestaat, niet op dien, die wellicht nog in het leven geroepen zal worden. Zooals die toestand thans bestaat, levert het fonds geen voldoende waarborgen voor soliditeit. Wil men dien toestand verbeteren, dan ligt het m. i. voor de hand, dat men dit *eerst* doet en *daarna* aan het „Nut” subsidie vraagt. Het blijkt nu toch uit de verklaring van prof. Van Pesch zelve, dat men nog niet voldoende met de plannen gered is. Voorts merkt prof. Van Pesch op, dat de premie voor den 60-jarigen leeftijd is komen te vervallen en daardoor dat bezwaar alzoo zou zijn weggenomen. M. i. blijft het evenwel van kracht, wijl ik bij mijn berekeningen den 60-jarigen leeftijd slechts als voorbeeld heb gekozen, maar blijkens Bijlage IV dezelfde bedenking over een geheele reeks van jaren geldig is.

leeftijd of door verzekerden van zeer uiteenloopenden ouderdom.

Nog een tweede zeer belangrijke onjuistheid zal tot aanzienlijke, zelfs nog belangrijker tekorten kunnen voeren.

Zooals men uit de tarieven ziet, stijgen de premiën met de leeftijden. Blijkbaar zijn de premiën berekend voor den juiststen ouderdom, d. i. de premie voor den 60-jarigen leeftijd geldt slechts op den dag, waarop de verzekerde juist dien leeftijd zal bereiken. Is hij bijv. zestig jaar en drie maanden, dan zou hij reeds meer moeten betalen, dan volgens het tarief voor zestig jaar wordt aangewezen. In deze moeielijkheid wordt voorzien door, of het tarief van drie tot drie maanden te laten loopen, zooals dan ook door verschillende maatschappijen gedaan wordt en door mij en in het belang der verzekerden en in dat der maatschappijen het beste wordt geacht, of men moet in het tarief op 60-jarigen leeftijd de nettopremie opgeven, die eigenlijk op zestig jaar en zes maanden zou gelden. In dat geval betalen de verzekerden, die tusschen de leeftijden van zestig jaren en zestig jaren en zes maanden verzekerd worden iets te veel, doch die tusschen de leeftijden van zestig jaar en zes maanden en een en zestig jaar toetreden iets te weinig, wat elkaar voldoende nivelleert.

Onder de beste schrijvers over levensverzekering zijn er, die meenen, dat dit zelfs nog geen voldoende waarborg aanbiedt en men beter doet op 60-jarigen leeftijd, als premie aan te nemen de premie, die voor zestig jaar en negen maanden zou gelden. Zij gronden hun gevoelen op de zeer juiste opmerking, dat een verzekerde zich dikwijls nog haasten zal, en de ondervinding heeft dit werkelijk ook geleerd, om een verzekering te sluiten kort voor den leeftijd, waarop de premie hooger zou worden gesteld.

Op al deze bijzonderheden is door het Werkliedenfonds volstrekt niet gelet en dit vergroot nog voor een aanzienlijk bedrag de te verkrijgen tekorten.

Mij rest voor deze afdeeling nog slechts een verklaring te geven van de Bijlagen 4 en 5. In de eerste dezer bijlagen treft men een vergelijking aan tusschen enkele premiën van

het Werkliefdenfonds en de door mij berekende juiste netto-premiën, waaruit blijkt, dat het Werkliefdenfonds over reeksen van jaren met te lage premiën werkt, en dus onmogelijk aan zijn verplichtingen kan voldoen.

Bijlage n°. 5 geeft eindelijk de tekorten per hoofd. Het bedrag der vereischte reserve¹⁾ is berekend door als grondslag te nemen de nettopremie nauwkeurig tot in honderdste deelen van centen, het bedrag der aanwezige reserve is uit de vorige bijlagen overgenomen. Deze bijlage wijst dus op aanzienlijke tekorten.

Mijne conclusie is dus, wat deze afdeeling — de meer wetenschappelijke — betreft, dat de grondslagen, zoowel met betrekking tot de *methode*, welke bij de keus van de sterftetafels heeft voorgezeten, als met betrekking tot de nettotarieven, van dien aard zijn, dat voortdurend aanzienlijke verliezen en teleurstellingen verwacht moeten worden en dat men van het noodmiddel, reductie van pensioenen, vrij spoedig gebruik zal moeten maken. Zij, die deze reductie zullen lijden, moeten dan boeten voor wat door anderen reeds te veel is ontvangen. Op deze wijze nu worden de grondslagen eener billijke en doelmatige verzekering ondermijnd, de belangen der verzekerden aanmerkelijk benadeeld, en tal van werkliefden, die een wel verdiende rust denken te gemoet te gaan, in het ongeluk gestort.

III° AFDEELING.

Het doel van het Werkliefdenfonds.

Ook het *doel* van dit fonds komt mij voor niet aanbevelingswaardig te zijn. Schijnbaar is het doel zeer goed en, bij

1) Hierbij heb ik als grondslag Bijlage n°. 3 gebruikt. Daar deze bijlage (zie blz. 28) van een van de aangenomen grondslagen van het Werkliefdenfonds een weinig afwijkende onderstelling uitgaat, zullen deze getallen niet de uiterste nauwkeurigheid bereiken. Voor ons doel zijn zij echter voldoende.

een eenzijdige beschouwing van de zaak, zou men meenen, dat de maatschappij in haar geheel en de klasse van werklieden in het bijzonder er zeer mede zou gebaat zijn.

Wanneer ik thans dit doel aan een nader onderzoek wil onderwerpen, doe ik dat met het oog op de uitgebreide litteratuur over de sociale beteekenis van de levensverzekering, die mij menige hoogst belangrijke wenk op dit gebied heeft verschaft.

Nog eens: *schijnbaar* is het doel zeer goed en in elk geval is de intentie van de personen, die dit trachten te bereiken werkelijk edel. Men gaat uit van het feit, dat tengevolge van de wet van vraag en aanbod, de verdiensten voor werklieden zoo gering zijn, dat zij, vooral als zij een gezin te onderhouden hebben, met den besten wil van de wereld, niet genoeg voor den ouden dag kunnen sparen en zelfs niet in staat zijn zich daarvoor te laten verzekeren.

Men heeft nu gemeend aan dit bezwaar te gemoet te komen, door voor den werkman de gelegenheid te openen, zich op een bijzonder voordeelige wijze te verzekeren of te doen verzekeren.

Hierdoor, zegt men, wordt zijn lot verbeterd, terwijl hij de liefdegiften, in den vorm van voor hem betaalde administratiekosten en bijgepaste tekorten in netto-premiën, op een zoo kiesche wijze ontvangt, dat hij dit niet bemerken kan en meent werkelijk zich zelf te hebben verzekerd. Op deze wijze wordt het stootende van de publieke liefdadigheid voorkomen.

Dit laatste kan door mij op goede gronden worden weerlegd. Zoodra toch dit fonds werkt, zullen de boden van verschillende verzekering-maatschappijen op de moeilijkheid stuiten, dat zij telkens op de goedkoope tarieven van het Werkliedenfonds gewezen worden.

Hun klanten zullen hen hierover lastig vallen.

Stel u nu zulk een bode voor, die zelf vrouw en kinderen heeft en eventjes, misschien zelfs moeilijk kan rondkomen. Is het dan niet natuurlijk dat hij uit zelfverdediging zal antwoorden: „Ja, dat wil ik gaarne gelooven, maar die men-

sehen worden eigenlijk bedeed. Al de noodzakelijke kosten, die gij betaalt, worden voor hen uit liefdegiften gevonden." Men zegge nu niet, de boden zijn niet zoo slim. Integendeel, als het bestaan er van afhangt, is iedereen slim. Het is mij gebleken dat boden zich zeer goed op de hoogte van deze dingen houden en, al deden zij dat niet, de agenten in assurantiën, die er ook door in moeielijkheid kunnen komen, zouden het hun wel duidelijk weten te maken. Bovendien zijn boden mannen uit het volk, die tact bezitten om het volk iets duidelijk te maken en beter nog dan een ander weten zij op zijn eergevoel te werken. Gevolg zal dan worden, dat werklieden, die het meeste eergevoel bezitten zich liever dood willen werken, dan aan het fonds deel te nemen, terwijl de man, die minder eergevoel bezit, van de opengestelde gelegenheid zal profiteeren. Dit geldt niet alleen voor afzonderlijke werklieden, maar evenzeer voor werklieden van een fabriek, waarvan de patroon een verzekering voor zijn volk genomen heeft. Die werklieden zullen van hun kameraden te hooren krijgen: „Nou, jelui hebt ook een mooie baas, die zich laat bedeeën om jelui te verzekeren. Hij betaalt een gedeelte en het groote volk betaalt de rest. Dank je."

Deze opmerkingen slechts terloops om te doen zien, dat de ware toestand voor den werkman onmogelijk een geheim kan blijven, en juist die eenvoudige werkman heeft een verbazend groot eergevoel, meer dan men achter de dikwijls ruwe schors wel zou vermoeden.

Wij gaan thans over tot de voor deze afdeeling aangekondigde punten.

A. *Arbeid en Kapitaal.*

Het is en blijft, na al hetgeen ik over dit onderwerp van verschillende zijden gelezen heb, mijn gevoelen, dat een juiste verbinding van arbeid en kapitaal tot de beste grondslagen behoort voor elke goedgeordende beschaafde maatschappij. Mijn bezwaren niteen te zetten tegenover de

m. i. onhoudbare leer der sociaal-democratie, zal thans wel geheel overbodig zijn.

Welnu, een juiste verhouding van arbeid en kapitaal brengt mede, dat ieder normaal, gezond en oppassend man van zijn arbeid kan leven, zijn gezin onderhouden en zijn kinderen zoover brengen kan, dat zij in staat zijn voor zich zelve te zorgen, alles natuurlijk, indien geen bijzondere rampen hem of zijn gezin treffen. Dit nu acht ik een onafwijsbare eisch van een goed geordend sociaal-verband. Waar aan dezen eisch niet is voldaan, ontstaan allerlei ziekelijke verhoudingen, onverschilligheid, tengevolge van moedeloosheid, drankmisbruik, om de werkelijkheid te ontloopen, ziekelijke philanthropie, die de zaak nog erger maakt, totdat alles losbarst in wanhopend verzet, waarbij de uitgemergelde lichamen en verdoofde geesten te zwak zijn om zich te verdedigen, weer onder 't juk worden gebracht en eindelijk, zooals de geschiedenis meermalen geleerd heeft, een geweldige revolutie de geheele staatsorde omverwerpt en jaren lang tooneelen van ruw geweld doet aanschouwen tot een nieuwe orde van zaken intreedt.

Aan dezen eisch nu is òf voldaan òf niet voldaan.

Is aan dezen eisch in ons land voldaan, d. w. z. wordt de gezonde, oppassende werkman zóó betaald, dat hij zich zelf behoorlijk onderhouden kan, dan is naar mijn oordeel het Werkliedenfonds volkomen overbodig en zelfs zeer schadelijk. Er wordt dan philanthropie uitgeoefend, waar deze geenszins noodig is, en zodoende wordt het gevoel van door eigen krachtsinspanning te zijn, wat men is, verflauwd. Het ontzenuwt de natie, daar het den werkman verleert te steunen op eigen kracht. In één woord, het is een miskennis van de eerste eischen van het economisch beginsel van geld als ruilmiddel voor geleverde goederen of bewezen diensten.

Is daarentegen aan den gestelden eisch *niet* voldaan, dan dient *den toestand zelf* te worden verbeterd.

Geen nieuwe lap op een oud kleed geldt ook hier.

Elk kunstmatig hulpmiddeltje, dat den toestand sleepende

houdt, verergert dan de kwaal. Het waarachtig belang van den werkman eischt, dat men de crisis haar vrijen loop laat. Het verbloemen eener maatschappelijke kwaal werkt altijd verkeerd. Alleen radicale middelen kunnen redding aanbrengen.

En zulk een middel bestaat, zijn toepassing zal verhaast worden als men geen kunstmiddelen gebruikt om de ziekelijke verhoudingen te rekken.

Wat toch is de oorzaak van de ellende, voor zoover het den gezonden, ijverigen en oppassenden werkman betreft. Immers, geen andere, dan dat er minder vraag dan aanbod is van de zijde der werklieden, terwijl aan den anderen kant ook minder vraag van de zijde van het publiek dan aanbod van de zijde der fabrikanten bestaat.

De fabrikanten kunnen door de verbazende concurrentie, die hierdoor wordt in het leven geroepen, slechts zeer weinig voor hun artikelen rekenen, en daardoor ook geen hoge loonen aan hun volk uitkeeren. Vindt men nu middelen uit om door bedeeeling — ik zeg niet door coöperatie — alles kunstmatig goedkooper te maken, *nu* de levensverzekering, *later* wellicht het brood, door alleen de meelwaarde van dit voedsel te laten betalen — de consequentie brengt dit mede — en de loonen voor den bakker en zijn knechts uit liefdegiften te vinden, dan zal de fabrikant al weer gemakkelijker de loonen kunnen verlagen, of althans niet verhoogen in evenredigheid met het duurder worden der tijden. Gevolg is dat de werkman in denzelfden ellendigen toestand blijft en bovendien meer en meer afhankelijk wordt van bedeeeling, wat zijn eergevoel doodt.

Van de fabrikanten is geen loonsverhooging te vergen. Maar wat dan? Mij dunkt, als de nood meer en meer dringt en alleen eerst dan hulp wordt verleend, wanneer de wanhoop ten toppunt is gevoerd, dan komt men tot deze voor den werkman weldadige ontknooping, dat men een internationale, door alle beschaafde staten ingevoerde wettelijke regeling krijgt van den werktijd.

Daardoor wordt:

1. den werkman meer vrijen tijd verschaft, waardoor hij zich meer aan zijn gezin zal kunnen wijden, hetgeen zoowel voor hem als voor zijn gezin nuttig is en den huiselijken band versterkt;
2. de vraag naar werkkrachten grooter, daar de fabrikanten nu meer werkvolk noodig zullen hebben. Door de betere verhouding in vraag en in aanbod worden nu ook de loonen hooger, zoodat de werkman ook in dit opzicht vooruit gaat;
3. wordt nu voorkomen dat vele gezonde, flinke en oppassende mannen geen werk kunnen vinden;
4. zullen dan de fabrikanten zelf minder kunnen vervaardigen, zoodat het aanbod van artikelen de vraag ¹⁾ niet meer zal overtreffen, waardoor de fabrikanten zelf meer van hun goederen kunnen maken, en dus ook hun werklieden beter kunnen betalen, en eindelijk:
5. het afnemend publiek zal in een billijke verhooging van de prijzen der artikelen betalen, wat het anders zoowel den fabrikanten als den werklieden, zij het dan ook met de beste intentie, als een genadebrok toewerpt.

Het schijnt wreed den door mij voorgestelden radicalen weg te volgen, maar in gemoede geloof ik, dat hij uit een menschlievend oogpunt het meest te verdedigen is. Sleepende ellende is droeviger en voor de maatschappij noodlottiger dan een verhaaste crisis en die sleepende ellende helpt het Werkliedenfonds bevorderen.

B. *Philanthropic.*

Dit woord in den letterlijken zin opgevat, *menschlievendheid*, moet wel onderscheiden worden van dat woord in de ge-

¹⁾ Men heeft de opmerking gemaakt, dat juist door dit duurder worden der artikelen de vraag zal verminderen. Dit is volkomen waar; maar die vermindering zal niet in dezelfde verhouding plaats hebben als waarin de prijzen vermeederen, vooral waar het artikelen van nut betreft. Dit bezwaar zal dus inderdaad zoo groot niet zijn.

bruikelijke beteekenis van *weldadigheid*. Menschlievendheid brengt dikwijls mede, dat men schijnbaar harde maatregelen moet nemen, juist in het belang van den mensch of de menschheid. Zoo eischt de *menschlievendheid*, gelijk onder A is opgemerkt, dikwijls het verhaasten eener hevige crisis.

Philanthropie in den zin van weldadigheid is echter m. i. geheel iets anders. Weldadigheid moet zijn òf een persoonlijke zaak, òf een noodzakelijk en niet te vermijden hulpmiddel voor den Staat, maar mag zich in elk geval nimmer verder uitstrekken dan tot het zwakke en ongelukkige. Ook mag er nimmer sprake zijn van weldadigheid *en bloc*, tenzij er sprake is van een nationale ramp. Nimmer mag philanthropie een soort van *recht* worden, steeds moet zij de kieschheid in acht nemen. Persoonlijke philanthropie in den zin van weldadigheid kan bestaan in het verleenen van finantiële hulp aan famielje of vrienden, of het verleenen van bijstand in elk bijzonder voorkomend geval, waarin men een ongelukkige ontmoet, met wien men medelijden gevoelt.

Openbare weldadigheid heeft eveneens slechts ten doel hen te helpen, die door ongelukkige omstandigheden, ziekten, lichaamsgebreken, gebrek aan vermogens als anderszins buiten de mogelijkheid zijn in hun onderhoud te voorzien. Hier is de weldadigheid onvermijdelijk, daar geen maatschappelijke organisatie zulke ongelukkigen anders zou kunnen helpen. Hier is het ware terrein der weldadigheid. Maar een weldadigheid, toegepast op een geheele rubriek van menschen, half en half in den vorm van een *recht*, is vernederend, onkiesch en in de hoogste mate beleedigend. De philanthropie, door het Werkliedenfonds beoogd, acht ik daarom een ongezone philanthropie, een gevaarlijke caricatuur van de waarachtige weldadigheid. Even nuttig en heilzaam deze laatste kan werken, een even nadeeligen invloed oefent de eerste uit op alle sociale verhoudingen.

Zij ondermijnt de veerkracht, omdat zij doet bouwen op een ongezone, met de sociale orde strijdende instelling, een instelling, die een utopie najaagt, nimmer door haar te verwezelijken, daardoor tijdelijk den werkman te vreden stelt.

om hem later in dieper ellende te storten en de sociale verhoudingen nog rampzaliger te maken. Bovendien is zij, zooals het Hoofdbestuur van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in het vorige jaar zelf erkend heeft, toch reeds geheel overbodig, nu de Nationale Bank te Rotterdam onder veel grooter waarborg van blijvende soliditeit, op bijna even voordeelige voorwaarden de gelegenheid voor dergelijke verzekeringen geopend heeft.

C. *Pauperisme.*

Ook uit dit oogpunt is de levensverzekering door verschillende schrijvers behandeld. Geen machtiger hefboom tegen het pauperisme dan de verzekering in het algemeen en in het bijzonder die op het leven.

Vele gebeurtenissen, die anders gezinnen tot armoede zouden doen vervallen als, brand, hagelschade voor den landbouwer, ziekte en dood, kunnen nu rustig afgewacht worden. Het eergevoel, geprikkeld door het besef tegen een anders noodzakelijke bedeeling gevrijwaard te worden, wekt den lust om zich te laten verzekeren en zodoende voor zich en de zijnen te zorgen in de hand. Reeds nu begint men er schande over te roepen, wanneer in de dagbladen een beroep op de weldadigheid gedaan wordt voor een gezin, waarvan de kostwinner overleden is. Vooral in de volksklassen wordt dit gevoel meer en meer levendig, en mag men dat edele gevoel zich te verzekeren om uit de handen der weldadigheid te blijven nu bederven door van de verzekering zelf een soort van weldadigheid te maken?

Mij komt dit hoogst bedenkelijk voor. Maar er is meer. Het pauperisme wordt rechtstreeks in de hand gewerkt door den arbeid van het Werkliedenfonds. Ziehier waarom. De wanverhouding tusschen vraag en aanbod wordt, zooals wij reeds hebben opgemerkt, in stand gehouden, waardoor ten slotte de werkman zelf in geen betere conditiën komt.

Een groot aantal boden, er zijn er duizenden, gaan met

hun gezinnen te gronde, daar er betrekkelijk een kleiner aantal zal noodig blijven, als het Werkliefdenfonds door tusschenkomst van bazen en meesterknechts werkt, of, zoo deze boden ook voor het werk van den werkman geschikt zijn, zullen zij het aanbod nog verhoogen en daardoor den werkman onder nog grooter druk brengen. De werkman tot het uiterste gebracht, niet in staat een gezin te onderhouden, zal zich verslaven aan drank en allerlei losbandigheden, tot wanhoop hem tot zelfmoord drijft.

Verwaarloosde opvoeding van kinderen, bedelarij, misdaden zijn de noodzakelijke gevolgen en een geheele reeks van armen-geslachten zal hieraan zijn ontstaan te danken hebben.

Aan den anderen kant, — coöperatie verheft, het verlevendigt het idee van eigen kracht, het bevordert alzoo het algemeen welvaren. Even voordeelig als coöperatie voor den werkman kan zijn, even nadeelig, verslappend en ontzenuwend werkt een instelling als het Werkliefdenfonds.

Maar gelukkig — en dit ten slotte — behoeven wij ons voor al deze ellende niet bevreesd te maken. Zooals wij reeds hebben opgemerkt, zit het geheele raderwerk van dit fonds zoo in elkander, dat het zijn ontbinding te gemoet snelt, en een schijnbare bloei, die ontbinding slechts kan verhaasten.

Juist dit feit: *Het Werkliefdenfonds kan geen stand houden*, is een lichtpunt in deze treurige quaestie. Maar daarom te meer kan ik er niet genoeg op aandringen dat de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen niet lichtvaardig haar zedelijken steun geeft aan een instelling, zoo weinig solide wat hare grondslagen betreft, en zoo gevaarlijk in hare sociale gevolgen.

Wanneer eenmaal fabrickanten en werkliefden, vertrouwende op den zedelijken steun geschonken door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, deelnemen aan dit fonds en later hun toetreding betreuren, dan zal zeker die gebeurtenis het prestige van deze Maatschappij niet verhoogen.

Voor ik eindig nog een enkel woord betreffende den ver-

dienstelijken geleerde en Leidschen professor, die zich de moeite getroost heeft de tarieven voor dit fonds te berekenen. Het zou den schijn kunnen hebben, alsof ik critiek wenschte uit te oefenen op het met zooveel ijver volbrachte werk, dat prof. van Geer zich getroost heeft. Dat zij verre van mij. Maar, waar ik werkelijk meen te staan voor zoo groote raadselen, raadselen met wier juiste oplossing de belangen van zooveel duizenden zijn samengeweven, daar acht ik in het belang van den werkman, in het belang van het Nederlandsche volk en niet minder ook in het belang van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, wier prestige hier op het spel staat, te spreken mijn plicht.

In het Handelsblad van 21 Juni ll. komt het volgende ingezonden stuk voor, dat als hoofdartikel geplaatst is.

Door dr. Mounier is een boekje rondgezonden onder den titel: „Bedenkingen tegen de grondslagen, waarop het Nederlandsch-Werkliedenpensioenfonds steunt, alsmede tegen de voorgestelde ondersteuning er van door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.” Hoewel noch de commissarissen van het Werkliedenpensioenfonds, noch de adviseurs een exemplaar van dit geschrift ontvangen hebben, meenden commissarissen in hunne vergadering van 17 Juni ll. dat het nuttig zou zijn het werkje te bespreken, daar de verschillende afdelingen van het „Nut” juist dezer dagen bijeenkomen om over de voorgestelde subsidie te beraadslagen. Zij hebben mij verzocht dit te doen en wel wat de wetenschappelijke grondslagen betreft, daar dr. Mounier op dit punt als deskundige genoemd zou kunnen worden. Ik heb aan dit verzoek gehoor gegeven.

Er worden vier bezwaren tegen de wetenschappelijke grondslagen aangevoerd, die ik achtereenvolgens zal behandelen.

Ten *eerste* zegt de heer Mounier, dat men stellig twee sterftetafels moet gebruiken, één voor de pensioenen en één voor de uitkeering bij overlijden, en daar de commissie dit niet gedaan heeft, acht hij het stelsel, dat bij de keus van een sterftetafel gevolgd is, „allerbedenklijkst en in strijd met de eischen der levensverzekeringwetenschap, die het stelsel van dubbele sterftetafels gebiedend voorschrijft.”

Ik ben het volkomen eens met het gevoelen omtrent de twee sterftetafels, maar het is mij onbegrijpelijk hoe de heer M. tot de conclusie komt, dat er slechts één aangenomen is. Een enkele deeling en een aftrekking maakt het ieder deskundige duidelijk, dat twee verschillende sterftetafels gebruikt zijn. Voor de pensioenen is de sterftetafel aange-

nomen van het rapport (in de „Bedenkingen” genoemd) en voor de uitkeeringen bij overlijden die der 17 steden, welke beide sterftetafels in 1878, volgens de door mij aangegeven methode, bij de toen nog niet opgeheven afdeeling voor statistiek bewerkt zijn. Hoe kan de heer M. zich op dat punt zoo vergist hebben?

Het *tweede* bezwaar is, dat de nettotarieven voor de toekomstige pensioenen (tarief B) niet behoorlijk uit de sterftetafel van het rapport zijn afgeleid en te laag zijn. De schrijver geeft onderscheiden tabellen en berekent dat voor 66000 zestigjarigen, die zich alle verzekeren tegen een premie van $f\ 1,28^s$ per week, er na veertig jaren een tekort zal zijn van twee millioen gulden, terwijl volgens hem de premie $f\ 1,31$ per week moet zijn, en er dan na 40 jaren ten minste $f\ 300,000$ over is. Nu is twee millioen een eerbiedwekkend cijfer, maar de heer M. had er wel bij kunnen vermelden, in de eerste plaats dat de premie voor een zestigjarige in tarief B niet meer voorkomt, en in de tweede plaats dat, volgens zijn eigen berekeningen, de premie van $f\ 1,28^s$ toch nog goed zou zijn voor den leeftijd van 59 jaren en 11 maanden. Met andere woorden, dat de verschillen, die hij meent te vinden, in werkelijkheid zóó klein zijn, dat die op de eigenlijke verzekeringsleeftijden geheel weggevallen zullen zijn, alleen door het afronden tot de naastvolgende halve cent. Ik zal hier geen becijfering laten volgen, maar bij de bespreking van het derde bezwaar aantoonen, dat de heer M. zelf de premie van $f\ 1,28^s$ voldoende zou moeten achten. Als dit zoo is, kan de vraag: wie zich verrekend heeft, hier veilig onbeantwoord blijven.

Het *derde* bezwaar is, dat zij, die tot de verzekering toetreden en b. v. 30 jaren heeten te zijn, in werkelijkheid reeds ouder zijn en zelfs gemiddeld den leeftijd van 30 jaar en 9 maanden bereikt zullen hebben, en dat hierop bij het Werkliedenfonds niet gerekend is. Hoe weet de heer M., dat hierop bij de uitvoering niet gerekend zal worden? Bij onderscheiden der groote levensverzekering-maatschappijen wordt als leeftijd van den verzekerde beschouwd het aantal jaren, dat deze bij den eerstvolgenden verjaardag

doorleefd heeft. Bij anderen handelt men billijker en maakt de premie bij kwartalen van jaren op. Iets dergelijks zal bij het Werkliedenpensioenfonds ook geschieden en als de kwartaal-rekening gekozen wordt, zullen b. v. allen als 60-jarigen beschouwd worden, die ouder dan 59 jaren en 9 maanden zijn, maar nog geen 60 jaren bereikt hebben. Hierdoor zal de gemiddelde leeftijd van hen, die op 60-jarigen leeftijd heeten toe te treden — als die leeftijd nog toegelaten werd — ongeveer 59 jaren en 11 maanden zijn, en daarmee is uitgemaakt dat, zelfs volgens de wijze van rekenen, door den heer M. gevolgd, er geen tekort te vreezen is bij het stellen der premie voor dien leeftijd op $f\ 1.28^5$ per week.

Het *vierde* bezwaar eindelijk is, dat tarief A niet overeenstemt met de tarieven B en C. De reden, dat de optelling niet dezelfde cijfers geven kan, *niet klopt*, is bij de tarieven opgegeven, maar de schrijver der brochure vindt deze reden niet genoegzaam. Een tweede reden is het noodzakelijk afronden der premie tot op een halve cent. Zou de heer M. dit ook niet zelf hebben kunnen inzien?

Hiermede zijn alle bezwaren tegen de wetenschappelijke grondslagen afgehandeld. Ik hoop, dat ook de niet-deskundige uit het voorgaande kan opmaken, dat de heer M. eenigszins overijld te werk gegaan is en dat dus het vermoeden voor de hand ligt, dat ook de bezwaren van anderen aard — de schrijver vindt niets goed wat ter organisatie van het Werkliedenpensioenfonds is voorgesteld — zeer overdreven zullen zijn, of ook in het geheel geen grond zullen hebben.

Ik voeg er bij, dat de afdeelingen van het „Nut” gerust de voorgestelde subsidie kunnen steunen, met de zekerheid, dat als het Werkliedenpensioenfonds tot stand komt, zij bijgedragen hebben tot de oprichting van een volkomen levensvatbare instelling, die grooten invloed kan hebben op de goede oplossing van een der belangrijkste problemen van den tegenwoordigen tijd, op de oplossing der sociale quaestie.

A. J. VAN PESCH,

Hoogleraar te Amsterdam.

Juni 1884.

Daarop werd door mij in het Handelsblad van den 25sten Juni het volgende geantwoord.

Onder den titel „Het Nut” en het Werkliedenpensioenfonds, komt in het *Algemeen Handelsblad* van den 21sten Juni een schrijven voor van den hoogleeraar Van Pesch, ter bestrijding mijner brochure, tot opschrift voerende: „Bedenkingen tegen „de grondslagen, waarop het Nederlandsch-Werkliedenfonds „steunt, alsmede tegen de voorgestelde ondersteuning van dit „fonds door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.”

In dat schrijven wordt in de eerste plaats eenige bevreemding te kennen gegeven naar aanleiding van het feit, dat noch commissarissen, noch adviseurs van dit fonds exemplaren mijner brochure ontvingen.

Het zou wellicht den schijn kunnen hebben alsof ik opzettelijk mijn schrijven voor bedoelde heeren geheim had willen houden; het is daarom dat ik mij verplicht acht op te merken, dat aan prof. van Geer te Leiden onmiddellijk een exemplaar is gezonden. Daar prof. Van Geer bekend staat als een der steunpilaren van dit fonds en zijn wetenschappelijke adviezen ongetwijfeld veel invloed hebben uitgeoefend op de voorgestelde oprichting er van, mocht ik veronderstellen dat mijn „Bedenkingen” voor commissarissen geen geheim zouden blijven. Het beperkt aantal exemplaren, waarover ik voorloopig kon beschikken, liet niet toe aan elk hunner een afzonderlijke afdruk te zenden, wat ook niet noodig was, wijl het voornemen bij mij bestond hen van de overige afdrukken, die een weinig uitvoeriger zijn, een genoegzaam aantal exemplaren te doen toekomen.

De geachte hoogleeraar heeft ongetwijfeld geschreven onder den indruk der vermeende miskennenning van commissarissen en adviseurs. Immers dit artikel draagt ontegenzeggelijk de sporen van groote overhaasting en steekt dan ook zeer ongunstig af bij de degelijke en met zooveel zorg bewerkte wetenschappelijke geschriften, welke wij van de hand des hoogleeraars gewoon zijn te ontvangen.

In een courantartikel van slechts één kolom, wordt een

onderwerp afgehandeld, dat bij een werkelijk wetenschappelijke behandeling *minstens* de ruimte van een brochure zou vorderen.

Het spreekt van zelf dat dan ook geenszins al mijn bedenkingen zijn weerlegd, maar dat de hoogleeraar er eenvoudig eenigen — een viertal — heeft uitgezocht, die hij zeer oppervlakkig bespreekt, om dan ten slotte uit te roepen: „Hiermede zijn *alle* (!) bezwaren tegen de wetenschappelijke grondslagen *afgehandeld* (ik cursiveer). Ik hoop, dat ook de niet-deskundige uit het voorgaande kan opmaken dat de heer M. eenigszins overijld te werk gegaan is en dat dus het vermoeden voor de hand ligt, dat ook de bezwaren van anderen aard — de schrijver vindt niets goed, wat ter organisatie van het Werkliedenfonds is voorgesteld — zeer overdreven zullen zijn, of ook in het geheel geen grond zullen hebben.”

Wie hier in overijling gehandeld heeft, hij, die in een brochure met tal van berekeningen zijn bedenkingen tegen het Werkliedenfonds uiteenzet, of hij, die eenige dezer bedenkingen in een courantartikel van één kolom *afhandelt*, kan veilig onbeantwoord blijven.

Het spijt mij waarlijk, dat de hoogleeraar dit stuk zoo overhaast geschreven heeft. Immers de zaak, die Z. H. Gel. voorstaat, heeft hij daardoor geen goeden dienst bewezen. Met de meeste voorzichtigheid toch heeft schrijver dezes zijn brochure buiten den handel gehouden, ten einde geen noodeloze publiciteit te geven aan gebreken, die wellicht nog hadden kunnen worden weggenomen. Alleen aan personen, die deze zaken kunnen beoordeelen, heeft hij dan ook slechts zijn „Bedenkingen” gezonden.

Nu heeft prof. Van Pesch deze geheel confidentiële mededeelingen door zijn jongste schrijven gemaakt tot een onderwerp van publieke bespreking en gebracht onder de oogen van den werkmán.

In hoeverre dit in het belang is, zoowel van dit fonds als van het vertrouwen in de levensverzekering in het algemeen, laat ik gaarne aan de beslissing van den hoogleeraar zelve over.

Laten wij thans de tegenbedenkingen Van prof. Van Pesch eens nader beschouwen.

De eerste dezer bedenkingen betreft alleen een bijzaak. De stukken, die ik in handen heb kunnen krijgen maakten slechts melding van één sterftetafel, namelijk van die, welke ook door mij in de bijlagen mijner brochure is gebruikt. Alleen voor het geval van uitkeering bij overlijden is een andere tafel aangenomen, te weten, die der zeventien steden, welke een grootere afsterving geeft. ¹⁾

Ik beken gaarne dat ik in dit opzicht gedwaald heb, evenals ik ook gaarne de verzekering aanneem, dat de premie voor den 60-jarigen leeftijd is ingetrokken.

Het is dan ook moeielijk bij de groote wispelturigheid, die bij de oprichters van dit fonds blijkt te bestaan en waarbij op het eene oogenblik wordt omvergeworpen wat op het andere was bepaald, op de hoogte te blijven van de laatste toestanden. Bij het schrijven mijner brochure heb ik getracht mij in het bezit te stellen van al de op dit fonds betrekking hebbende stukken, welke voor het publiek verkrijgbaar zijn, en in die stukken heb ik noch de tafel der zeventien steden, noch de intrekking van een gedeelte der tarieven vermeld gezien. Gaarne echter neem ik aan, dat er nog andere stukken bestaan, en dat ik dus in dit opzicht gedwaald heb.

Die echter meenen mocht dat hierdoor een wezenlijke bedenking is weggenomen, zou zich zeer vergissen. De hoogleeraar heeft op deze zeer verklaarbare onbekendheid met een paar wijzigingen in het oorspronkelijke plan, een nadruk gelegd, waardoor allicht bij den oppervlakkigen lezer het denkbeeld zou kunnen worden opgewekt, dat een principiele bedenking is weerlegd.

¹⁾ Aan de bezwaren van prof. Van Pesch, die hieruit voortvloeien en op het geheel een nauwelijks merkbaren invloed uitoefenen, wordt in de verdere afdrukken mijner brochure te gemoet gekomen. In dit opzicht ontvangt Z. H. Gel. mijn dank voor zijn opmerkingen. Daar ik, zooals reeds op bladzijde 27 mijner brochure vermeldt staat, geen berekeningen betreffende uitkeeringen bij overlijden verricht heb, is het duidelijk, dat de door den hoogleeraar bedoelde deeling en aftrekking niet door mij zijn gemaakt.

Dit is geenszins het geval.

Mijn berekeningen toch betreffen de premiën voor lijfrenten. Bij die berekeningen is zoowel door mij als door het Werkliedenfonds uitgegaan van de tafel der staatscommissie. Die berekeningen blijven dus volkomen van kracht. Een opmerking van bijkomenden aard, aan het einde van mijn beschouwingen naar aanleiding van de keus eener stertetafel, komt daardoor te vervallen. Nog steeds blijf ik op de gronden in mijn brochure aangegeven en door den hoogleeraar Van Pesch niet weerlegd, de keus der sterftetafel van bedoelde staatscommissie voor de lijfrenteverzekering zeer gevaarlijk achten.

De tweede tegenbedenking betreft de premieberekening. De hoogleeraar merkt op, dat het tekort van ongeveer twee millioen slechts verkregen is door 66000 (lees : 66550) zestigjarigen te beschouwen, terwijl bovendien de premie voor den 60-jarigen leeftijd is ingetrokken. Wat het eerste gedeelte dezer tegenbedenking betreft, verwijs ik den geachten hoogleeraar naar bladzijde 29 (25 oude druk), waar deze opmerking van den hoogleeraar reeds is voorzien en weerlegd. Wij verzoeken Z. H. Gel. nog eens te lezen, wat daar geschreven staat. Alleen in de overijling, waarmede de hoogleeraar in het Handelsblad geschreven heeft, kan de verklaring gezocht worden van het zonderlinge verschijnsel, dat dit gedeelte mijner brochure aan zijn aandacht ontgaan schijnt te zijn.

Het laatste gedeelte dezer tegenbedenking *schijnt* afdoende. De premie voor den 60-jarigen leeftijd is ingetrokken en een verzekering, die dus niet meer bestaat, kan niet tot tekorten voeren.

Jammer, voor des hoogleeraars betoog, dat dit argument niet opgaat. Immers de geheele berekening, welke door mij met de premiën f 1.28^s en f 1.31 verricht is, heeft geen ander doel dan als *voorbeeld* te dienen.

Wanneer de hoogleeraar het gedeelte mijner brochure gelezen had, dat, zooals zooeven gebleken is, aan zijn aandacht schijnt te zijn ontgaan, dan had hij zeker ingezien, dat mijn bezwaar niet juist dien leeftijd bij uitsluiting betreft, maar, zooals trouwens duidelijk uit Bijlage IV (V oud) blijkt, over een geheele reeks van leeftijden loopt.

Mijn bezwaar geldt alzoo meer de *methode*, den *grondslag* der tariefberekeningen, dan wel juist het tarief voor dien éenen leeftijd.

Dit schijnt de geachte hoogleeraar dan ook zelf gevoeld te hebben. Anders toch ware het niet noodig geweest over dit punt in verdere beschouwingen te treden. „De premie, „waartegen gij opkomt, is afgeschaft”, zoo toch had de hoogleeraar dan kunnen zeggen, „derhalve vervalt over dit punt „verdere discussie.”

Dit doet Z. H. Gel. echter niet. Hij treedt in nadere beschouwingen over de premie van $f\ 1.28^5$ of $f\ 1.31$.

Dat mijn berekeningen juist zijn, wordt door den hoogleeraar niet tegengesproken. De hoogleeraar erkent dus dat de premie van $f\ 1.28^5$ voor den 60-jarigen leeftijd te laag is, maar merkt aanstonds op dat ook volgens mijn berekeningen, „de premie van $f\ 1.28^5$ toch nog goed zou zijn voor 59 jaren „en 11 maanden.” „Met andere woorden”, zoo gaat de hoogleeraar voort, „dat de verschillen, die hij meent te vinden, in werkelijkheid zoo klein zijn, dat die op de eigenlijke „*verzekeringsleeftijden* geheel weggevallen zullen zijn.”

De redeneering, en zoo komen wij tevens aan de derde tegenbedenking, komt derhalve hierop neer:

De premie van $f\ 1.28^5$ is voor den 60-jarigen leeftijd eigenlijk *niet goed*, maar zij is *wel* goed voor den leeftijd van 59 jaar en 11 maanden, dus is zij *ook goed* voor den leeftijd van 60 jaren, waarvoor zij eigenlijk *niet goed* is. Ik begrijp deze redeneering waarlijk niet. Zegt de hoogleeraar, dat de juiste leeftijd van 60 jaren geen eigenlijke *verzekeringsleeftijd* is, dan sta ik daarin geheel aan zijn zijde, maar begrijp niet wat dit te maken heeft met den leeftijd van 59 jaren en 11 maanden.

Voor 60-jarigen kan de eigenlijke *verzekeringsleeftijd*, bijvoorbeeld 60 jaren en 2 maanden zijn. In dat geval echter wordt de premie, die op 61-jarigen leeftijd hooger is dan op 60-jarigen, natuurlijk *meer* dan $f\ 1.31$.

Of verstaat de hoog-leeraar onder een 60-jarige ¹⁾ iemand, die *in* zijn zestigste jaar is, maar den vollen leeftijd van 60 jaren *nog niet* heeft bereikt? Zoo ja, dan had dit vermeld dienen te worden. De hoogleeraar zou dan echter den weg inslaan, dien hij zelf eenige regels verder „onbillijk” noemt en „waarbij men als leeftijd van den verzekerde beschouwt het aantal jaren, dat deze bij den eerstvolgenden „verjaardag doorleefd heeft”.

In elk geval, waar steun gevraagd wordt voor een fonds, dient men wel in staat gesteld te worden te kunnen beoordeelen in hoeverre dat fonds levensvatbaar zal wezen en al dan niet een zegen of een vloek zal zijn voor den werkmán, wiens belangen het heet te bevorderen. Daartoe dient men volledige inlichtingen te geven omtrent de grondslagen, waarop dit fonds gevestigd is.

Er wordt ondersteuning gevraagd voor het fonds, *zoals het is*, en niet voor het fonds, *zoals het misschien, na noodzakelijke verbetering, worden zal*.

Op de vierde tegenbedenking acht ik geen antwoord meer noodig, wíjl de hoogleeraar hier vermoedelijk door overijling heeft over het hoofd gezien, wat hij in zijn eerste tegenbedenking zelf heeft aangevoerd. Is toch voor de tarieven B en C van verschillende sterftetafels gebruik gemaakt, dan is het ook volstrekt niet noodig dat tarief A klopt met de tarieven B en C. Men zou zich toch bij het berekenen van tarief A, eerst kunnen afvragen, welke verzekering het meeste invloed op het fonds uitoeft, m. a. w. of een gunstige dan wel ongunstige afsterving de soliditeit van het fonds zou kunnen in de waagschaal stellen. Naarmate het antwoord op deze vraag zou luiden, kon men dan een keus tusschen beide tafels doen.

Het spijt mij dat mijn brochure, waarin mijn bedenkingen

1) De hoogleeraar neemt als voorbeeld den 30-jarigen leeftijd. Waarom niet den 60-jarigen? Of zou dan ook door afronding tot de *naastvolgende* halve cent de premie van f 1,28⁵ tot die van f 1,31 stijgen?

tegen het Werkliefdenfonds met kalmte en waardeering werden behandeld, op een wijze werd bestreden, die mij meer doet denken aan de hartstochtelijkheid van een aangevalen partij, dan aan de kalmte van den geleerde, dien het om wetenschappelijk onderzoek, geenszins om effectbejag te doen is. Intusschen mag ik dit den hoogleeraar van Pesch niet zoo erg ten kwade duiden.

Hij strijdt, zoo hij meent, voor een maatschappelijk belang, dat hij in gevaar ziet gebracht. Daaraan is het dan ook ongetwijfeld te wijten dat dit artikel van dezen zoo kundigen geleerde, wiens overige geschriften van nauwgezette studie getuigen, in overijling uit zijn pen is gevloeid.

Daar het mij slechts te doen is geweest in beperkten kring mijn bedenkingen tegen het Werkliefdenfonds bekend te maken, opdat hieruit wellicht een *bezadigde* discussie zou geboren worden, die het algemeen belang ten goede kon komen, maar het geenszins mijn doel was *strijd* te ontlokken, acht ik mij verplicht dezen strijd, die heftig en daardoor ook minder wetenschappelijk dreigt te worden, hiermede te besluiten.

Ieder oordeele zelf over de waarde der door mij aangevoerde argumenten.

Intusschen kan ik niet eindigen voor en aler ik nogmaals mijn leed heb uitgedrukt, dat prof. Van Pesch, wiens wetenschappelijke adviezen in den regel zoo hooge waarde hebben en die ongetwijfeld een sieraad is aan de Amsterdamsche Universiteit, thans is ondergegaan in den hartstochtelijken strijder voor een belang, waarin hij zelf, wel niet geldelijk, maar toch zeer zeker zedelijk betrokken is.

Gaarne hoop ik dan ook dat, waar ik Z. H. Gel. in het vervolg in andere punten van wetenschappelijk onderzoek mocht ontmoeten, dien aangenamen toon zal blijken te heerschen, in wiskundige kringen zoo gewoon, en door den geachten hoogleeraar anders steeds met nauwgezetheid in het oog gehouden.

DR. G. J. D. MOUNIER.

Juni 1884.

Op dit schrijven werd wederom door Prof. Van Pesch geantwoord in het Handelsblad van den 27sten Juni.

Onder den titel: „Nog eens het „Nut” en het Werklieden-Pensioenfonds”, schrijft Z. H. Gel. daarin het volgende :

Onder dezen titel komt in het Ochtendblad van 25 Juni een stuk voor van den heer Mounier, waarin hij de beoordeeling van een deel zijner brochure in het *Handelsblad* van den 21sten Juni II. aan een critiek onderwerpt. O. a. verwijt de heer M. mij daarin, dat ik slechts vier bezwaren bespreek, *die ik uitgezocht heb*, en niet onduidelijk geeft hij te kennen, dat er minstens een — lijvige? — brochure noodig is, om zijne beschouwingen te weerleggen. Hij noemt daarenboven mijn stuk heftig en hartstochtelijk.

Ik acht het vrij natuurlijk dat de heer M. zich niet weerlegd acht, daar hij als 't ware in zijn eigen brochure verstrikt zit. Dat de weerlegging der besproken bedenkingen zoo kort kon zijn is niet mijne schuld, maar was mij zeer aangenaam. Wanneer ik de vier punten eenvoudig uitgezocht had, zou ik werkelijk niet goed gehandeld hebben; dat dit niet het geval is geweest, volgt uit het mij gedane verzoek, waarover hieronder nog nader. Vooraf moet ik evenwel opmerken dat ik geen lust heb met den heer M. een twistgeschrijf aan te vangen. Hij noemt toch in zijn laatste stukje een bijzaak, wat vroeger een hoofdbedenking was; leest niet wat ik duidelijk geschreven heb; laat, waar hij mijne woorden aanhaalt, de hoofdzaak weg door het slot van den zin te kappen; misverstaat woorden, die een gangbare beteekenis hebben; beweert dat ik toegeef dat zijne berekeningen juist zijn, omdat ik aantoon dat, zelfs als men zijne becijfering toegeeft er toch geen tekort komt, en geeft, om van het vierde punt wat te kunnen zeggen, *en passant* een redeneering over de keus van een sterftetafel, die hij sterk in zijne brochure afgekeurd heeft. Ook ik sluit dus hier de discussie met den heer M. en geef hem alleen nog den raad om mijn stuk en

zijn antwoord in de brochure (die hij toch bezig is te veranderen of te herdrukken) op te nemen; dan kan nog beter geoordeeld worden zoowel over den toon van ons beider schrijven als over den inhoud.

Ik wensch nu nog op het volgende te wijzen in het belang van het Werklieden-Pensioenfonds.

Toen ik, op verzoek van commissarissen, de *wetenschappelijke grondslagen* van het fonds tegen de gemaakte bedenkingen verdedigde (die in de tweede afdeeling der brochure voorkomen in dezelfde volgorde, waarin ik ze behandeld heb) geschiedde dit op grond dat de wiskundige beschouwingen, die toch hier den doorslag moeten geven, niet door een leek beoordeeld kunnen worden. Ik vertrouw nog dat mijn stuk, bij onbevooroordeelde lezing, voldoende zal geacht worden om den aanval als geheel afgeslagen te beschouwen. Maar nu ik gelegenheid heb op de zaak terug te komen, wil ik nog iets in het midden brengen over een punt, dat *buiten die grondslagen* valt, nl. over de administratiekosten, en wel naar aanleiding van enkele opmerkingen, mij door warme voorstanders van het fonds medegedeeld, maar die zich eenigszins bezorgd toonden over hetgeen tot regeling dezer kosten is voorgesteld.

Natuurlijk — zoo was hun gevoelen — zal men bij den aanvang weten dat er genoeg vrijwillige bijdragen ingekomen zijn om de administratiekosten te dekken. Maar juist als het fonds sterk toeneemt, zullen deze kosten dit ook doen, al is het niet in dezelfde reden. En hoe zal het dan gaan als de bijdragen er voor eens niet in dezelfde mate klimmen of wanneer zij zelfs eenigszins verminderden?

Het antwoordt, dat hierop gegeven moet worden, is mijns inziens, het volgende. Als het fonds toeneemt, doordien het aantal verzekerden zeer groot wordt, zou eene *zeer onbeduidende* verhooging op de premiën genoegzaam zijn, om de administratiekosten te dekken (natuurlijk wordt een zuinig beheer vooropgesteld), en als er dus geen andere uitweg is, moet zulk eene verhooging tijtjds voorgesteld worden. De directie zal hierop steeds te letten hebben, maar zal dan ook

kunnen zorgen, dat de *reeds verzekerden* niet hooger premïën behoeven te betalen, door het bedrag, dat nog voor deze kosten aanwezig of toegezegd is, uitsluitend voor de thans reeds toegetreden leden te bestemmen. Het is waar dat op deze wijze zij, die in de eerste tijden lid geworden zijn, iets voor zullen hebben boven hen, die na de eventueele premieverhooging toetreden, maar dat is toch beter dan dat zij die in de eerste tijden lid worden, reeds voor de administratiekosten moeten zorgen. Dan zou de opslag veel te groot moeten zijn, terwijl ik nog eens herhaal dat later de premieverhooging, *zoo zij al noodig wordt*, zeer gering zal kunnen uitvallen.

Zoo zij al noodig wordt, want (en dit is het tweede deel van het antwoord) als het fonds tot bloei komt, door de toetreding van een groot getal werklieden, is er stellig groote waarschijnlijkheid, dat de bijdragen voor de administratiekosten sterk zullen klimmen. In dit geval zullen de goede gevolgen van de toetreding der werklieden, aan de werkgevers zeer duidelijk worden, en deze zich gaarne nog grooter opofferingen getroosten, dan die voor de administratiekosten noodig kunnen zijn, terwijl er ook behalve de werkgevers nog een groot getal personen in ons land gevonden worden, die gaarne zullen helpen om eene zoo *nuttige* en dan zoo *bloeiende* instelling te helpen bestendigen.

A. J. VAN PESCH.

Amsterdam, 26 Juni 1884.

Hierop werd door mij in het Handelsblad van den 2^{den} Juli geantwoord.

Zooals ik in mijn vorig schrijven heb medegedeeld, verlangde ik mijnerzijds de debatten betreffende het Werkliefdenfonds te sluiten.

Naar aanleiding van het antwoord van prof. Van Pesch in het *Handelsblad* van den 27sten Juni jl. wensch ik alleen — en dit is ook onherroepelijk mijn laatste woord in deze zaak — te constateeren, dat prof. Van Pesch, wat het wetenschappelijk gedeelte betreft, *wel degelijk* vier bezwaren heeft uitgezocht,

zij het dan ook dat die vier bezwaren, *op zich zelf beschouwd*, juist in de volgorde werden behandeld, waarin zij in mijn brochure voorkomen. Aan den wensch door den geachten hoogleeraar geuit, namelijk om de in het *Handelsblad* tuschen ons gewisselde stukken achter mijn brochure te publiceren, zal ik gaarne voldoen. Ik behoud mij echter voor daar dan nog een enkel woord aan toe te voegen.

Noch het vorige noch dit laatste schrijven van prof. Van Pesch heeft mij de overtuiging kunnen schenken, dat het Werkliedenfonds inderdaad een levensvatbare instelling zou zijn. Nog steeds blijft het mijne meening dat, zoowel tegen de wetenschappelijke grondslagen als tegen de wijze, waarop men zich voorstelt de administratiekosten te dekken, zulke gewichtige bedenkingen bestaan, dat ik in het algemeen belang ondersteuning van het fonds ten sterkste moet ontraden.

Voor de gronden, waarop ik zeer beslist de weerlegging van prof. Van Pesch niet afdoende acht, raadplege men de tweede druk mijner brochure, die over een paar dagen verschijnt.

DR. G. J. D. MOUNIER.

Utrecht, Juni 1884.

De bijvoeging, die ik mij in bovenstaand schrijven nog heb voorbehouden, luidt:

De hoogleeraar Van Pesch is, krachtens zijn mandaat van commissarissen van het Werkliedenfonds, ongetwijfeld de advocaat van een belanghebbende partij. Het is daardoor volkomen te verklaren, dat Z. H. Gel. in dit geval niet onbevangen tegenover zijn onderwerp staat. Dit is geenszins een verwijt, dat ik den hoogleeraar aandoe, integendeel dit is zoo natuurlijk, dat onze wetgever in ernstige gevallen daarom juist tegenover het openbaar ministerie, dat tot taak heeft bij iedere strafvervolgning vooral op *verzwarende* omstandigheden te letten, de toevoeging van een advocaat heeft gesteld, wiens roeping juist omgekeerd is, zijn aandacht op *verlichtende* omstandigheden te vestigen.

Duidelijk blijkt het zooeven beweerde zoowel uit het vorige als uit het laatste schrijven van den hoogleeraar. Zóó oppervlakkig heeft prof. Van Pesch mijn brochure en mijn artikel in het *Handelsblad* gelezen, dat hij zelfs niet bespeurd heeft, dat ik telkens spreek van het „*Werkliedenfonds*”; en niet van het „*Werklieden-Pensioenfonds*” zelfs de met groote letters gedrukte titel van mijn opstel in het *Handelsblad* wordt door den hoogleeraar verkeerd aangehaald.

Dat prof. Van Pesch vier bezwaren heeft *uitgezocht* — ik heb niet gecursiveerd —, blijkt onmiddellijk, indien men de tweede afdeeling mijner brochure aandachtig leest.

Behalve de vier genoemde bezwaren, waarvan echter het vierde is vervallen, zijn er nog bezwaren genoemd op de bladzijden 19 r. 2 v. o., 20 r. 8 v. b. en r. 1 v. o., 21 r. 9 v. b. en 24 r. 12 v. o. Alzoo zijn van de *negen* ¹⁾ bedenkingen, in de wetenschappelijke afdeeling voorkomende, slechts *vier* door den hoogleeraar opgemerkt.

Ik heb de bedenking betreffende de dubbele sterftetafels in mijn antwoord aan prof. Van Pesch een „bijzaak” genoemd, terwijl zij volgens den hoogleeraar oorspronkelijk een hoofd-bedenking zou geweest zijn. Hiertegen merk ik op, dat zij door mij *vooreerst* in den eersten druk mijner brochure reeds geheel achteraan geplaatst was en *vervolgens* ook geen hoofdzaak voor mij *kon* zijn, wjl ik mij in mijn brochure met de afdeeling uitkeering bij overlijden niet heb bezig gehouden. Eerst bij de behandeling dier afdeeling zou de quaestie, de tafel der staatscommissie of die der zeventien steden, aan de orde komen.

Vervolgens merkt de hoogleeraar op, dat ik niet lees „wat hij (ik) duidelijk geschreven heeft (heb)”. Ik ben mij niet bewust iets van des hoogleeraars schrijven over het hoofd gezien te hebben. Integendeel, ook daar, waar Z.H.Gel. mij van een dwaling overtuigde, heb ik dit zoowel in mijn

¹⁾ Voor het gemak van den lezer heb ik de bladzijden volgens den tweeden druk aangehaald. In den eersten druk staat echter woordelijk hetzelfde. Het aantal bezwaren is echter in dezen druk nog vermeerderd.

antwoord in het *Handelsblad* als in dezen druk mijner brochure ¹⁾ openlijk verklaard.

Vervolgens zou ik bij het aanhalen van woorden van prof. Van Pesch „de hoofdzak” weggelaten hebben „door het slot „van den zin te kappen”. Dit heeft klaarblijkelijk betrekking op de aanhaling: „Met andere woorden, dat de verschillen, „die hij meent te vinden, werkelijk zoo klein zijn, dat die „op de eigenlijke *verzekeringsteeltijden* geheel weggefallen „zullen zijn”, waar achter nog stond: „alleen door het afronden „tot de naastvolgende halve cent”. Op 60-jarige leeftijd is de premie $f\ 1.28^s$ en *behoorde* zij te zijn $f\ 1.31$. Door afronding tot de naastvolgende halve cent wordt bij mij $f\ 1.28^s$ niet $f\ 1.31$, maar slechts $f\ 1.29$. Dat afronden tot de naastvolgende halve cent kan dus hier de oplossing niet geven. Wat was natuurlijker dan dat prof. Van Pesch dat „wegvallen” zocht in de eigenlijke *verzekeringsteeltijden*, die hij bij een later te maken reglement zoo wenschte te regelen, dat onder een 60-jarige wordt verstaan iemand, wiens leeftijd tusschen 59 jaar en 9 maanden en 60 jaar is in gelegen, te meer daar de hoogleeraar de opmerking onmiddellijk laat voorafgaan, dat $f\ 1.28^s$ voor den leeftijd van 59 jaren en 11 maanden nog goed zou zijn!

Ook brengt de hoogleeraar de beschuldiging tegen mij in, dat ik „misversta woorden, die een gangbare beteekenis „hebben”. Bij mij heeft het een gangbare beteekenis dat een 60-jarige iemand is, die reeds 60 volle jaren doorleefd heeft. Houdt de hoogleeraar er een andere terminologie op na, dan ben ik niet gehouden die te kennen.

Daarna verwijt mij prof. Van Pesch, dat ik beweer dat Z. H. Gel. mij toegeeft, dat mijne berekeningen juist zijn, omdat hij schrijft: „zelfs als men zijn (mijn) becijfering „toegeeft”, komt er toch geen tekort. Maar waartoe dan niet aangetoond, dat die becijferingen onjuist zijn? Door

¹⁾ Natuurlijk was deze tweede druk den hoogleeraar bij het schrijven van zijn antwoord nog niet bekend.

even *en passant* te zeggen: „zelfs als men zijn becijferingen „toegeeft”, wordt de zaak niet uitgemaakt. De quaestie loopt voornamelijk over *cijfers* en de hoogleeraar spreekt over allerlei dingen behalve over *de cijfers zelf*, die dan toch ten slotte alles moeten uitmaken. Moet ik dan niet aannemen, dat Z. H. Gel. zich bij mijne becijferingen neerlegt en zou hij, zoo dit mogelijk ware, zijn hoofdaanval niet juist tegen mijne cijfers gericht hebben? Of eindelijk zou prof. Van Pesch de noot op bladzijde 26 niet hebben gelezen, waaruit blijkt, dat ik zelf mijn becijferingen slechts geef in een vorm, waarin zij door het publiek te volgen zijn en geenszins in den wetenschappelijken vorm, waarin correctiën zouden moeten aangebracht worden, die niet geschikt zijn om de quaestie voor het groote publiek duidelijk te maken en die trouwens, waar het alleen te doen is om te zien of er een voor- of nadeelig saldo wordt verkregen, gerust konden achterwege blijven?

Eindelijk zou ik *en passant* een redeneering gegeven hebben over de keus van een sterftetafel, die ik in mijn brochure sterk heb afgekeurd. Ik heb in mijn brochure namelijk beweerd, dat men het stelsel van dubbele tafels moet volgen, d. w. z. voor lijfrenten één, die geen te groote afsterving, voor uitkeeringen bij overlijden daarentegen één, die geen te groote levensduur geeft. Maar hieruit volgt geenszins, dat ik ook beweerd zou hebben, dat, waar in een *zelfde* tarief uitkeering bij overlijden met lijfrente verbonden voorkomt, geen keus tusschen deze sterftetafels gedaan mag worden.

Uit een en ander blijkt, dat ik volstrekt niet in mijn brochure „verstrikt” zit, maar nog steeds blijf beweren, dat het Werkliedenfonds, wat zijn wetenschappelijke grondslagen betreft, op den duur onmogelijk kan stand houden.

Alsof dit slechts een bijzaak gold, voegt prof. Van Pesch aan het bovenstaande nog eenige beschouwingen toe betreffende de dekking van administratiekosten. Niet onduidelijk schemert daarin door, dat Z. H. Gel. zelf moet erkennen, dat premieverhooging mettertijd noodzakelijk zal zijn, al wil hij die dan uitsluitend toegepast hebben op de later toetredende verze-

kerden. Wel verwacht de hoogleeraar dat bij een meer algemeene deelneming ook de giften ¹⁾ voor dekking van administratiekosten zullen vermeederen; maar ik acht dit eenvoudig een utopie. Zoolang die kosten zeer gering kunnen blijven en de eerste groote ingenomenheid met deze zaak bestaat, is dit zeer goed mogelijk, maar, zoo-*dra* de kosten groot gaan worden, stijgen zij boven de *draagkracht* van het goedgeefsche publiek. Zou de heer Van Pesch dit zelf ook niet kunnen inzien?

Uit dit alles blijkt derhalve duidelijk, dat noch het eerste noch het tweede schrijven van prof. Van Pesch mij heeft kunnen overtuigen, dat het Werkliefdenfonds inderdaad zal kunnen standhouden. Dat de hoogleeraar met alle kracht zijn meening staande houdt, is waarlijk niet te verwonderen, indien men bedenkt, dat nu eenmaal bij Z. H. Gel. het dogma vaststaat: het Werkliefdenfonds *is* goed. Dat stond al vast, voor ik mijn brochure schreef en ik begreep zeer goed, dat mijn bezwaren niet zoo aanstonds zouden worden toegegeven. Maar, wat ik wel verwacht had, dat was een anderen vorm van bestrijding. De hoogleeraar verzoekt mij in zijn laatste stuk „ons beider schrijven” in mijn brochure op te nemen, opdat men nog beter over den daarin heerschenden „toon” zou kunnen oordeelen. Welnu men herleze het eerste opstel van prof. Van Pesch en vrage zich af in welken toon dat geschreven is. Alleen, wanneer men zich op het standpunt van prof. Van Pesch plaatst, die natuurlijk elke scherphheid van zijn kant een gepaste terechtwijzing en elk welverdiend antwoord daarop een ongepaste „toon” zal noemen, kan men zich in zijn oordeel vergissen.

¹⁾ Men herleze hetgeen ik in de derde afdeeling mijner brochure betreffende philanthropie schreef en vergelijkte daarmede het slot van het laatste stuk van prof. Van Pesch.

Een instelling, die op zulke losse gronden steunt, dat zij *voortdurend publieke liefdadigheid*, toegepast op het *gezonde en sterke*, van noode heeft, kan immers bij een onbevooroordeelde beschouwing onmogelijk sympathie verwerven. Zij zal dan ook slechts de vruchtbare moeder kunnen zijn van nieuwe sociale wanverhoudingen.

BIJLAGEN.

Bijlage I.

STAAT, bevattende den loop der reserve voor de verzekerden, leeftijd een verzekering sluiten voor een lijfrente van *f* 1.— per Premie *f* 1.28⁵

Ouderdom.	Gekozen sterftetafel.	Gemiddelde leeftijden van betaling.	Gemiddeld aantal levenden.
60	66550	60 j. — 6 m.	65420
61	64290	61 j. — 6 m.	63130
62	61970	62 j. — 6 m.	60772
63	59574	63 j. — 6 m.	58336
64	57098	64 j. — 6 m.	55825
65	54552	65 j. — 6 m.	53240
66	51928	66 j. — 6 m.	50593
67	49258	67 j. — 6 m.	47901
68	46544	68 j. — 6 m.	45159
69	43774	69 j. — 6 m.	42367
70	40960	70 j. — 6 m.	39537
71	38114	71 j. — 6 m.	36675
72	35236	72 j. — 6 m.	33791
73	32346	73 j. — 6 m.	30915
74	29484	74 j. — 6 m.	28076
75	26668	75 j. — 6 m.	25300
76	23932	76 j. — 6 m.	22610
77	21288	77 j. — 6 m.	20016
78	18744	78 j. — 6 m.	17540
79	16336	79 j. — 6 m.	15197
80	14058	80 j. — 6 m.	13007
81	11956	81 j. — 6 m.	10994
82	10032	82 j. — 6 m.	9157
83	8282	83 j. — 6 m.	7508
84	6734	84 j. — 6 m.	6059
85	5384	85 j. — 6 m.	4808
86	4232	86 j. — 6 m.	3746
87	3260	87 j. — 6 m.	2861
88	2462	88 j. — 6 m.	2139
89	1816	89 j. — 6 m.	1562
90	1308	90 j. — 6 m.	1112
91	916	91 j. — 6 m.	770
92	624	92 j. — 6 m.	518
93	412	93 j. — 6 m.	336
94	260	94 j. — 6 m.	209
95	158	95 j. — 6 m.	123
96	88	96 j. — 6 m.	66
97	44	97 j. — 6 m.	31
98	18	98 j. — 6 m.	12
99	6	99 j. — 6 m.	4
100	2	100 j. — 6 m.	1

die volgens het tarief van het Werkliedenfonds op 60jarigen week.

tal	Bedrag der premiestortingen	Contante waarde der premiestortingen.	Bedrag der lijfrenten.	RESERVE.
	/ 4371364.40	f 4328083.56		f 4328083.56
	" 4218346.60	" 4176580.79		" 8680384.545
	" 4060785.04	" 4020579.24		" 13053387.395
	" 3898011.52	" 3859417.34		" 17442772.265
	" 3730226.50	" 3693293.56		" 21844242.375
			f 2768480	" 19962638.615
			" 2630836	" 18142285.745
			" 2490852	" 16388010.545
			" 2348268	" 14705095.775
			" 2203084	" 13099038.655
			" 2055924	" 11574935.625
			" 1907100	" 10137778.015
			" 1757132	" 8792239.805
			" 1607580	" 7541624.735
			" 1459952	" 6387862.705
			" 1315600	" 5331609.925
			" 1175720	" 4372353.285
			" 1040832	" 3509038.835
			" 912080	" 2739425.805
			" 790244	" 2060402.495
			" 676364	" 1467690.835
			" 571688	" 955591.085
			" 476164	" 518224.075
			" 390416	" 148847.975
			" 315068	" — 160176.795
			" 250016	" — 416695.975
			" 194792	" — 628405.835
			" 148772	" — 802691.105
			" 111228	" — 946508.365
			" 81224	" — 1066160.605
			" 57824	" — 1167270.725
			" 40040	" — 1254701.915
			" 26936	" — 1332578.815
			" 17472	" — 1404153.515
			" 10868	" — 1472030.145
			" 6396	" — 1538190.565
			" 3432	" — 1604073.105
			" 1612	" — 1670810.465
			" 624	" — 1739269.375
			" 208	" — 1810091.715
			" 52	" — 1883633.435
			Nadeelig saldo f 1883633.43	

Bijlage II.

STAAT, bevattende den loop der reserve voor de verzekerden, leeftijd een verzekering sluiten voor een lijfrente van f 1 per week.

Premie f 1.28⁵.

Ouder- dom.	Gekozen sterfte- tafel.	Gemiddelde leeftijden van betaling.	Gemiddeld aantal levenden.	Bedrag der premiestortingen.	Contal premie
60	66550	60 j. — 6 m.	65420	f 4371364.40	f 43
61	64290	61 j. — 6 m.	63130	" 4218346.60	" 41
62	61970	62 j. — 6 m.	60772	" 4060785.04	" 40
63	59574	63 j. — 6 m.	58336	" 3898011.52	" 38
64	57098	64 j. — 6 m.	55825	" 3730226.50	" 37
65	54552	65 j. — 6 m.	53240		
66	51928	66 j. — 6 m.	50593		
67	49258	67 j. — 6 m.	47901		
68	46544	68 j. — 6 m.	45159		
69	43774	69 j. — 6 m.	42367		
70	40960	70 j. — 6 m.	39537		
71	38114	71 j. — 6 m.	36675		
72	35236	72 j. — 6 m.	33791		
73	32346	73 j. — 6 m.	30915		
74	29484	74 j. — 6 m.	28076		
75	26668	75 j. — 6 m.	25300		
76	23932	76 j. — 6 m.	22610		
77	21288	77 j. — 6 m.	20016		
78	18744	78 j. — 6 m.	17540		
79	16336	79 j. — 6 m.	15197		
80	14058	80 j. — 6 m.	13007		
81	11956	81 j. — 6 m.	10994		
82	10032	82 j. — 6 m.	9157		
83	8282	83 j. — 6 m.	7508		
84	6734	84 j. — 6 m.	6059		
85	5384	85 j. — 6 m.	4808		
86	4232	86 j. — 6 m.	3746		
87	3260	87 j. — 6 m.	2861		
88	2462	88 j. — 6 m.	2139		
89	1816	89 j. — 6 m.	1562		
90	1308	90 j. — 6 m.	1112		
91	916	91 j. — 6 m.	770		
92	624	92 j. — 6 m.	518		
93	412	93 j. — 6 m.	336		
94	260	94 j. — 6 m.	209		
95	158	95 j. — 6 m.	123		
96	88	96 j. — 6 m.	66		
97	44	97 j. — 6 m.	31		
98	18	98 j. — 6 m.	12		
99	6	99 j. — 6 m.	4		
100	2	100 j. — 6 m.	1		

en, die volgens het tarief van het Werkliedenfonds op 60jarigen
ek.

Contante waarde der premie-stortingen.	Bedrag der lijfrenten.	Waarde der lijfrenten.	RESERVE.
f 4349616.32			f 4349616.32
" 4197359.80			" 8723570.545
" 4040582.13			" 13118329.635
" 3878618.43			" 17529552.245
" 3711668.16			" 21952920.235
f 2768480	f 2782322.40		" 20061886.395
" 2630836	" 2643990.18		" 18232408.795
" 2490852	" 2503306.26		" 16469338.335
" 2348268	" 2360009.34		" 14777984.135
" 2203084	" 2214099.42		" 13163870.865
" 2055924	" 2066203.62		" 11632120.405
" 1907100	" 1916635.50		" 10187748.995
" 1757132	" 1765917.66		" 8835453.945
" 1607580	" 1615617.90		" 7578555.465
" 1459952	" 1467251.76		" 6418993.065
" 1315600	" 1322178.00		" 5357426.175
" 1175720	" 1181598.60		" 4393339.085
" 1040832	" 1046036.16		" 3525672.485
" 912080	" 916640.40		" 2752174.385
" 790244	" 794195.22		" 2069717.445
" 676364	" 679745.82		" 1474002.155
" 571688	" 574546.44		" 959300.205
" 476164	" 478544.82		" 519702.975
" 390416	" 392368.08		" 148434.835
" 315068	" 316643.34		" — 162182.055
" 250016	" 251266.08		" — 420032.725
" 194792	" 195765.96		" — 632852.015
" 148772	" 149515.86		" — 808061.665
" 111228	" 111784.14		" — 952653.105
" 81224	" 81630.12		" — 1072960.945
" 57824	" 58113.12		" — 1174636.275
" 40040	" 40240.20		" — 1262566.705
" 26936	" 27070.68		" — 1340897.595
" 17472	" 17559.36		" — 1412897.395
" 10868	" 10922.34		" — 1481183.375
" 6396	" 6427.98		" — 1547747.395
" 3432	" 3449.16		" — 1614035.105
" 1612	" 1620.06		" — 1681184.985
" 624	" 627.12		" — 1750068.215
" 208	" 209.04		" — 1821330.025
" 52	" 52.26		" — 1895328.285

Nadeelig saldo / 1895328.28⁵

Bijlage III.

STAAT bevattende den loop der reserve voor de verzekerden, is aangenomen, op 60jarigen leeftijd, doch tegen een behoorlijken Premie *f* 1.31.

Ouder- dom.	Gekozen sterfte- tafel.	Gemiddelde leeftijden van betaling.	Gemiddeld aantal levenden.	Bedrag der premiestortingen.
60	66550	60 j. — 6 m.	65420	<i>f</i> 4456410.40
61	64290	61 j. — 6 m.	63130	" 4300415.60
62	61970	62 j. — 6 m.	60772	" 4139788.64
63	59574	63 j. — 6 m.	58336	" 3973848.32
64	57098	64 j. — 6 m.	55825	" 3802799.—
65	54552	65 j. — 6 m.	53240	
66	51928	66 j. — 6 m.	50593	
67	49258	67 j. — 6 m.	47901	
68	46544	68 j. — 6 m.	45159	
69	43774	69 j. — 6 m.	42367	
70	40960	70 j. — 6 m.	39537	
71	38114	71 j. — 6 m.	36675	
72	35236	72 j. — 6 m.	33791	
73	32346	73 j. — 6 m.	30915	
74	29484	74 j. — 6 m.	28076	
75	26668	75 j. — 6 m.	25300	
76	23932	76 j. — 6 m.	22610	
77	21288	77 j. — 6 m.	20016	
78	18744	78 j. — 6 m.	17540	
79	16336	79 j. — 6 m.	15197	
80	14058	80 j. — 6 m.	13007	
81	11956	81 j. — 6 m.	10994	
82	10032	82 j. — 6 m.	9157	
83	8282	83 j. — 6 m.	7508	
84	6734	84 j. — 6 m.	6059	
85	5384	85 j. — 6 m.	4808	
86	4232	86 j. — 6 m.	3746	
87	3260	87 j. — 6 m.	2861	
88	2462	88 j. — 6 m.	2139	
89	1816	89 j. — 6 m.	1562	
90	1308	90 j. — 6 m.	1112	
91	916	91 j. — 6 m.	770	
92	624	92 j. — 6 m.	518	
93	412	93 j. — 6 m.	336	
94	260	94 j. — 6 m.	209	
95	158	95 j. — 6 m.	123	
96	88	96 j. — 6 m.	66	
97	44	97 j. — 6 m.	31	
98	18	98 j. — 6 m.	12	
99	6	99 j. — 6 m.	4	
100	2	100 j. — 6 m.	1	

en. die volgens dezelfde sterftewet, als voor het werkliefdenfonds
 en. netto-premie een verzekering sluiten van f 1 per week.

Bedrag der lijfrenten.	RESERVE.	Weekpremie $\frac{1}{2}$ cent lager.	
		Vermindering der Reserve.	RESERVE.
	f 4456410.40	f 17009.20	f 4439401.20
	" 8935082.415	" 34103.37	" 8900979.045
	" 13432274.355	" 51268.225	" 13381006.13
	" 17943413.645	" 68486.315	" 17874927.33
	" 22463949.195	" 85740.265	" 22378208.93
f 2768480	" 20594027.155	Dit bedrag wordt door bijvoeging van rente:	Deze reserve is steeds lager en wordt:
" 2630836	" 18786952.245		
" 2490852	" 17047578.335		
" 2348268	" 15381213.465		
" 2203084	" 13793378.005		
" 2055924	" 12289189.125		
" 1907100	" 10873656.685		
" 1757132	" 9551470.955		
" 1607580	" 8325949.795		
" 1459952	" 7199035.785		
" 1315600	" 6171397.215		
" 1175720	" 5242533.105		
" 1040832	" 4411402.425		
" 912080	" 3675778.525		
" 790244	" 3032565.665		
" 676364	" 2477504.295		
" 571688	" 2004916.465		
" 476164	" 1608949.115		
" 390416	" 1282891.085		
" 315068	" 1019138.725		
" 250016	" 809888.275		
" 194792	" 647491.805		
" 148772	" 524619.475		
" 111228	" 434376.255		
" 81224	" 370527.305		
" 57824	" 327524.395		
" 40040	" 300585.375		
" 26936	" 285672.785		
" 17472	" 279627.695		
" 10868	" 279944.805		
" 6396	" 284746.595	Vermindering der Reserve.	RESERVE.
" 3432	" 292704.465	f 351869.465	f —12203.17
" 1612	" 302800.635		
" 624	" 314288.665		
" 208	" 326652.215		
" 52	" 339666.295		
Voordeelig saldo f	339666.295	Nadeelig saldo f	12203.17

Bijlage IV.

STAAT ter vergelijking van de *vereischte* en de *aangenomen* praenumerando weekpremiën voor lijfrenten, betaalbaar met *f* 1.— praenumerando per week, ingaande op:

60 J A A R.				
Ouderdom.	Juiste premie.		Aangenomen premie.	
50	<i>f</i> 0	67 ^s	<i>f</i> 0	66 ^s
55	" 1	60 ^s	" 1	58 ^s
59	" 9	24	" 9	10 ^s

65 J A A R.				
Ouderdom.	Juiste premie.		Aangenomen premie.	
50	<i>f</i> 0	30	<i>f</i> 0	29 ^s
55	" 0	54	" 0	53
60	" 1	31	" 1	28 ^s
64	" 7	71 ^s	" 7	55 ^s

Bijlage V.

STAAT van de tekorten, welke in de reserve, zullen worden verkregen voor de verzekerden van verschillenden leeftijd, die op 60jarigen leeftijd volgens Tabel B. zijn toegetreden.

Onderdom.	Vereischte netto Reserve.	Aanwezige netto Reserve.	Nadeelig saldo.	Nadeelig saldo per verzekerde.
60 j. — 6 m.	f 4439991.22	f 4349616.32	f 90374.905	f 1.36
61 j. — 6 m.	" 8902162.05	" 8723570.545	" 178591.51	" 2.78
62 j. — 6 m.	" 13382784.56	" 13118329.635	" 264454.925	" 4.27
63 j. — 6 m.	" 17877303.04	" 17529552.245	" 347750.79	" 5.84
64 j. — 6 m.	" 22381183.15	" 21952920.235	" 428262.92	" 7.505
65 j. — 6 m.	" 20507950.47	" 20061886.395	" 446064.085	" 8.18
66 j. — 6 m.	" 18697432.49	" 18232408.795	" 465023.695	" 8.96
67 j. — 6 m.	" 16954477.79	" 16469338.335	" 485139.46	" 9.85
68 j. — 6 m.	" 15284388.90	" 14777984.135	" 506404.775	" 10.885
69 j. — 6 m.	" 13692680.46	" 13163870.865	" 528809.595	" 12.085
70 j. — 6 m.	" 12184463.67	" 11632120.405	" 552343.275	" 13.485
71 j. — 6 m.	" 10764742.22	" 10187748.995	" 576993.23	" 15.14
72 j. — 6 m.	" 9438199.91	" 8835453.945	" 602745.97	" 17.11
73 j. — 6 m.	" 8208147.90	" 7578555.465	" 629592.435	" 19.465
74 j. — 6 m.	" 7076521.82	" 6418993.065	" 657528.76	" 22.305
75 j. — 6 m.	" 6043982.69	" 5357426.175	" 686556.515	" 25.745
76 j. — 6 m.	" 5110022.00	" 4393339.085	" 716682.92	" 29.95
77 j. — 6 m.	" 4273590.88	" 3525672.485	" 747918.39	" 35.135
78 j. — 6 m.	" 3532454.51	" 2752174.385	" 780280.125	" 41.63
79 j. — 6 m.	" 2883508.69	" 2069717.445	" 813791.24	" 49.82
80 j. — 6 m.	" 2322485.03	" 1474002.155	" 848482.88	" 60.36
81 j. — 6 m.	" 1843696.43	" 959300.205	" 884396.235	" 73.975
82 j. — 6 m.	" 1441280.29	" 519702.975	" 921577.32	" 91.865
83 j. — 6 m.	" 1108515.50	" 148434.835	" 960080.67	" 115.925
84 j. — 6 m.	" 837788.12	" -162182.055	" 999970.175	" 148.50
85 j. — 6 m.	" 621283.64	" -420032.725	" 1041316.37	" 193.41
86 j. — 6 m.	" 451342.99	" -632852.015	" 1084195.005	" 256.19
87 j. — 6 m.	" 320624.71	" -808061.665	" 1128636.375	" 346.225
88 j. — 6 m.	" 222221.70	" -952653.105	" 1174874.805	" 477.205
89 j. — 6 m.	" 149886.56	" -1072960.945	" 1222847.51	" 673.375
90 j. — 6 m.	" 98058.02	" -1174636.275	" 1272694.305	" 973.01
91 j. — 6 m.	" 61940.34	" -1262566.705	" 1324507.055	" 1445.97
92 j. — 6 m.	" 37481.96	" -1340897.595	" 1378379.555	" 2208.945
93 j. — 6 m.	" 21509.23	" -1412897.395	" 1434406.635	" 3481.57
94 j. — 6 m.	" 11501.60	" -1481183.375	" 1492684.975	" 5741.10
95 j. — 6 m.	" 5565.66	" -1547747.395	" 1553313.065	" 9831.10
96 j. — 6 m.	" 2356.29	" -1614035.105	" 1616391.39	" 18368.085
97 j. — 6 m.	" 838.54	" -1681184.985	" 1682023.53	" 38227.81
98 j. — 6 m.	" 248.08	" -1750068.215	" 1750316.30	" 97239.795
99 j. — 6 m.	" 50.00	" -1821330.025	" 1821330.03	" 303563.34
100 j. — 6 m.	" 0.00	" -1895328.285	" 1895328.285	" 947664.145

